ISSN 0235-6368

Дім сад город

1990

Головний недолік виставок у тому, що, як правило, розташовують їх у якихось певних місцях чи приміщеннях. То ж і відвідують їх у першу чергу люди, які мають до даної виставки безпосереднє відношення. Решта потенційних відвідувачів потрапляє на таку виставку (звичайно, якщо вона не закордонна) врядигоди. Інша річ, якщо виставка розташована прямо на вулиці, як ось ця — квітів. Вона не залишить байдужим навіть найпохмурішу людину. А ще можна уявити, наскільки збільшаться ряди квітникарів-аматорів.

Орю... мотоциклом

У № 3 «ДСГ» за 1990 рік надруковано листа тов. Момота, у якому він просить поділитися досвідом, як орати присадибну ділянку мотоциклом.

Я ось уже третій рік обробляю свою присадибну ділянку за допомогою мінського мотоцикла М-10 в, потужність якого 9 кінських сил. Мотоцикл закріплюю в одному місці поля. Плуг, борона та інші знаряддя приводяться в рух через трос, що намотується на барабан, поставлений замість заднього колеса. Зрозуміло, що обробляти землю доводиться лише в одному напрямку — до мотоцикла. Потім, вимкнувши зчеплення, знаряддя потрібно відтягувати назад. Але то не така вже й важка робота. Навпаки, завдяки такій механізації мені стало набагато легше обробляти свою ділянку.

В. И. КРАСНОПОЛЬСЬКИЙ

ВІД РЕДАКЦІЇ. Ми скоротили ту частину листа Василя Йосиповича, де він детально описує, як закріплювати мотоцикл, як виготовляти знаряддя, пристрої тощо. Справа в тому, що без докладних креслень (яких у листі немає) не все зрозуміло. Однак, навіть якби були креслення, все одно ми не змогли б надрукувати їх у журналі за браком місця. Тому для всіх, хто зацікавиться обробітком землі мотоциклом, ми даємо адресу В. И. Краснопольського: 266000, Рівне, вул. Котляревського, 10, кв. 22. Сподіваємося, що Василь Йосипович відгукнеться на ваші листи і докладно розповість про все.

Добрий помічник

Пише вам читач вашого журналу ЧАЙКА Володимир Олексійович з с. Кам'янки Софіївського району Дніпропетровської області. У журналах № 6 і 12 за минулий рік були надруковані листи І. К. Логацького і Е. Т. Руденка, у яких вони критикували мотоблок МБ-1. Так от, я теж купив МБ-1 і не шкодую. Він виконує усі роботи. Добре косить. Раніше ми косили сіно із жінкою удвох, і після того днів два рук не чуєш. А тепер ось уже два роки кошу МБ-1, причому швидко і не заморююсь. Картоплю садимо теж мотоблоком. Я зробив маркер, міжряддя 80 см. Полемо, жука обприскуємо також ним. Приладнав насос на вал відбору потужності, довгий шланг і від ручного обприскувача розпилювач — і жуків як не було. Обприскую швидко і руки цілі.

А восени копали картоплю. Ціле літо не було дощів і я думав, що мій МБ буде буксувати. Але він працював відмінно. Знаєте, як гарно рядками викопана ним картопля лежить? Пройшли, визбирали і все. Таке мале, а руками стільки ніколи не зробиш.

У садочку ось уже два роки лопатами не копаємо, а культивуємо мотоблоком. Я ним дуже задоволений і мої односельці теж. В нашому селі 4 таких мотоблоки.

Читачі радяться, пропонують, запитують

Борошно із жолудів

У першому номері «ДСГ» за цей рік у рубриці «Своїми руками» опубліковано рецепт «Борошно із жолудів». Прошу вибачити, але якщо за поданим рецептом виготовити борошно, його нормальна людина і в рот не візьме. Адже в жолудях багато дубильних речовин і гіркот.

Щоб виготовити з них якісне борошно, треба жолуді спочатку трохи підсушити, почистити, розтовкти кожну половинку на кілька частин і залити водою, вимочувати 2—3 дні, міняючи воду кілька разів на добу. Краще частинки жолудів помістити в кошик, притопити у річці або потічку, де проточна вода за кілька днів вимиє дубильні речовини і гіркоти.

Вимочені жолуді заливають свіжою водою, нагрівають до кипіння і варять 5—10 хв, відціджують, сушать і мелють на борошно, яке має приємний солодкуватий смак.

Коли виготовляють сурогат кави, жолуді не слід вимочувати. Їх злегка підсушують, чистять, розбивають кожну половинку на 8—10 частин, смажать, аж поки жолуді не стануть темно-коричневі, мелють на кавомолці, розтирають у ступці на якомога дрібніший порошок. Чим дрібніше перетерти, тим смачнішою буде кава, яку дають хворим на серце, дітям, вагітним як високопоживний і тонізуючий напій.

Цінителі кави додають до сурогату 10—15% натуральної кави, щоб підвищити смакові властивості напою.

Я років десять тому зробив борошно із жолудів, не вимочуючи їх. На щастя всього 3 кг, так що переробив на сурогат кави і нічого не втратив в матеріальному плані. Але не в моральному, бо кілька років розповідав людям, що з жолудів виготовити борошно для смачного напою неможливо. Це я до того, що опублікований рецепт ніякої користі не дасть, а шкоду принесе велику.

Букові горіхи вживають сирими і смаженими. Багато сирих їсти не можна, болітиме голова, оскільки в сирих горіхах є алкалоїд фагін, який руйнується при температурі 100—120°С. Тому підсмажені горіхи можна вживати у довільній кількості без шкоди для здоров'я.

Почищені горіхи підсмажують і переробляють на борошно (вимочувати не треба), з якого виготовляють різні кондитерські вироби, солодощі, сурогат кави та какао, а в суміші з пшеничним борошном — млинці, торти, тістечка тощо. З підсмажених горіхів одержують високоякісну олію, яка легко засвоюється організмом, приємна на смак, світложовтого кольору і без запаху.

Г. І. МАТКОВСЬКИЙ,
Львівська обл., м. Сколе

Живемо ми на півострові Мангишлак у місті Шевченко. Саме тут відбував заслання наш великий Кобзар. Це ріднить наше місто з Україною. Але зараз я хочу ось що сказати. Маємо садову ділянку. На наших 6 сотках є троянди, півонії, тюльпани, гладіолуси, жоржини, вирощуємо фрукти і овочі, росте все, як і на Україні, тільки руки приклади. У великій пригоді нам ваш журнал. Є в ньому просто-таки неоціненні поради.

Передплачуємо його з першого номера. Читаємо — сім'єю з величезним інтересом. Спасибі Вам!

Та от біда — на наступний рік не можемо його передплатити...

І. О. Мокротоваров
м. Шевченко, Казахстан

Я вчитель-пенсіонер. Під час війни учив українських дітей з сімей, що евакуювалися у Башкирію, від них навчився української мови: з тих часів із задоволенням читаю ваші газети й журнали.

Два роки передплачую «Дім, сад, город». Він допоміг мені при будівництві садового будиночка, погреба, навчив, як на всю зиму зберегти свіжими фрукти й овочі. Коротше, ваш журнал став щирим другом моєї сім'ї. І не хотілося б з ним розлучатися. А нас хтось примушує це зробити, бо передплатити його на 1991 рік не можемо.

М. О. Сидоров,
м. Салават

«ТА ОТ БІДА — НЕ МОЖЕМО ПЕРЕДПЛАТИТИ «ДСГ»

Ідуть подібні листи з різних міст і сіл, і особливо з Молдавії, Російської Федерації, Білорусії, Середньої Азії. Більша частина авторів цих листів — наші земляки, яких різні долі розкидали по всіх усюдах — від Каспійського до Білого моря, від Далекого Сходу до Кавказьких гір. З наших газет і журналів ці люди дізнаються про Україну, про життя її народу, засоби масової інформації допомагають підтримувати своєрідний зв'язок з Батьківщиною. Але чимало наших читачів, що вільно не володіють українською мовою, але розуміють зміст. І цього їм досить, особливо в літературі типу «ДСГ». За межами республіки близько 20 тисяч читачів нашого журналу. І нам дуже шкода, що вони залишаться без нього на 1991 рік. Звичайно, тим шанувальникам «ДСГ», що уже надіслали гроші на редакцію з проханням оформити передплату, ми це зробимо. Одночасно сповіщаємо, що винна в цій ситуації не редакція, а працівники Міністерства зв'язку СРСР, які не включили у загальносоюзний каталог на передплату газет і журналів із союзних республік. Всі пам'ятають як нам було зручно з передплатою на цей рік, коли був єдиний каталог на весь Союз. Тепер же Міністерство зв'язку відрахувань від вартості видань бере більше, а зручностей людям, які заплатили з своєї кишені за газету чи журнал, менше. А справа тут у тому, що зв'язківці різних республік не знаходять спільної мови, розподіляючи оті відрахування від виручки за газети й журнали. Вони не зуміли своєчасно укласти угоди на розповсюдження «іbadреспубліканської» преси. А, можливо, й не захотіли, якне-як додаткова робота, хоч і не безкоштовна, бо ж ціна, наприклад, на «ДСГ» за межі республіки на 2,4 крб. вища, ніж на Україні.

Чому це так сталося, ніхто сьогодні не хоче відповісти. Не знаємо цього й ми, але однозначно можемо сказати: зроблено це нерозумно, не на користь людям.

І все ж таки для тих, хто ще не передплатив нашого журналу чи додатку до нього, а хоче це зробити зараз, сповіщаємо вихідні їх дані.

Журнал «ДІМ, САД, ГОРОД» у 1991 році виходитиме на 40 сторінках. У зв'язку з цим його річна ціна зросла до 12 крб. До речі, за межі республіки вона становить — 14 крб. 40 коп. Індекс «ДСГ» — 74142.

Додаток до журналу «Дім, сад, город» — «СІЛЬСЬКЕ БУДІВНИЦТВО» виходитиме на 30 сторінках, розрахований він в основному на індивідуального забудовника. Річна ціна його — 3 крб. 20 коп. Індекс — 74453.

Ці дані взято із каталогів, які повинні бути у відділеннях Союздруку. Так нам повідомили у Міністерстві зв'язку УРСР.

Своїми руками

Садибу, де мешкає дбайливий господар, можна безпомилково визначити, навіть не заходячи у хату. Світлий, гарний, мов писанка, дім чистими шибками привітно дивиться на перехожого. Біля нього — обов'язковий квітничок, акуратний парканчик і, звичайно ж, криниця. Причому не якийсь там зруб, зліплений як-небудь, а справжній витвір мистецтва і фантазії. Такий, скажімо, як цей, що на знімку. І будують та прикрашають криниці не тому, що людині робити нічого. Просто живе в душі нашого народу вічний потяг до прекрасного, яким він щедро ділиться. Глянеш на таку криницю і легше стає на серці, світлішає у непроглядному мороці сірої буденщини.

Дім
сад
город
11
1990

Щомісячний
додаток до журналу
Державного
агропромислового комітету
Української РСР «Сільські обрії»

Видається з 1989 р.

Перспективні сорти помідорів

Сортовий склад любительських помідорів дуже великий. Жодна культура не має такої різноманітності та оригінальності сортів, і в той же час інформації про них бракує. То ж не дивно, що у необізнаних людей часто з'являються непорозуміння й розчарування: на грядці виростає зовсім не те, чого чекаєш. Затрачені марно праця, час, гроші, зіпсований настрій можуть надовго відбити охоту займатися овочівництвом.

Останнім часом з'явилося багато нових перспективних сортів любительських помідорів, завезених із-за кордону та вітчизняних. Без сумніву, вони набагато врожайніші, нерідко стійкіші проти хвороб, ніж ті, які вже давно «прописалися» на наших городах. Однак городники-аматори слабо обізнані з ними, що призводить до прикрих помилок і непорозумінь, коли одні сорти видають за інші. Так, сорт Космонавт Волков, виведений любителем Масловим, вважається на сьогодні найврожайнішим сортозразком любительських помідорів. Користуючись його надзвичайною популярністю, деякі любителі свідомо (а дехто й несвідомо) іменують довільний сорт назвою Космонавт Волков.

Якщо раніше городник мав у своїй колекції декілька класичних любительських сортів (Де-Барао, Кронпринц, Лимон-ліана, Гігант, Гулівер та ін.) і добре орієнтувався щодо їхнього призначення, то тепер, вирішивши придбати нові сорти, він, по суті, купує «кота в мішку». Особливо це стосується початківців. Отож, у своїй статті я вирішив зробити спробу класифікувати основні любительські сорти помідорів та дати їм загальну характеристику.

Випробувавши близько 300 любительських сортів помідорів, після деяких вагань залишив для вирощування 200. Більшість з них вирощую тільки для підтримання сортового складу. Крім того, щороку висаджую на випробування приблизно 100 нових сортів, найперспективніші з яких залишаю для розмноження, а решту вибраковую. На кожний сорт заведено «досьє» з детальною його характеристикою.

Перш ніж придбати для розмноження той чи інший сорт, потрібно з'ясувати: які саме помідори користуються популярністю серед членів сім'ї, знайомих, з якою метою вирощуватимете їх — для споживання у свіжому вигляді, консервування чи, може, для реалізації. Слід також враховувати витрати коштів та часу на вирощування того чи іншого сорту. Все це може здатися зайвим, але необхідно пам'ятати, що гіганти, наприклад, або інші сорти, які мають складні китиці з великою кількістю зав'язей, здатні утворювати китиці загальною масою до 1,5 кг. Отже, доведеться підв'язувати їх до шпагату. Не важко підрахувати, скільки потрібно часу тільки на цю роботу, якщо у вас 50—100 рослин таких сортів.

Далі. Любительські сорти хоч і всі високорослі, але все ж значною мірою відрізняються за висотою куща: від 1,5—2 до 3—4 м. І якщо в першому випадку вистачить для підв'язування двох рядів шпалери, то в другому буде замало й чотирьох. Тож, якщо у вас замало часу чи висаджуєте багато кущів любительських помідорів, плануйте сортовий склад таким чином, щоб рослини потім не страждали від вашої зайнятості чи матеріальних нестатків.

Любительські сорти помідорів напрочуд смачні, особливо плоди помідорів-гігантів, а також тих, що мають оранжеве забарвлення. У них тоненька шкірочка, м'ясиста м'якоть з надзвичайно малою кількістю насіння, багато цукру і збалансований вміст кислот. Початкуючим городникам раджу такі: по-перше, традиційні сортозразки Гігант, Геркулес, Гулівер, а також сорт Хурма. Плоди цих сортів дуже смачні, важать 600—1000 (іноді і до 1200) г, червоного (Гігант-10), рожевого (Гігант рожевий), малинового (Гігант малиновий) та оранжевого кольорів (Хурма), найчастіше плескатої та плескато-округлої форми. Але, на жаль, у них є істотний недолік: пилок їхніх квіток має дуже низьку життєздатність, внаслідок чого значна кількість залишається незапиленою і опадає. Цьому можна частково запобігти, обробивши китиці стимуляторами росту. Таких сортів можна мати на своєму городі небагато.

Якщо ж ви вирішили зайнятися справою всерйоз, необхідно скористатися іншими сортами, які мають дещо менші плоди, але набагато урожайніші: Красный отбор, Красень Примор'я, Канадський велетень, Червоний велетень, Оренбурзький, Кабардинський, Грузинський, Бійська роза, Румунський малиновий, Кубинський рожевий, Канадський червоний, Одеський рожевий та ін. Урожайність цих сортів до 15 кг з куща, а при хорошій агротехніці — і більше. Маса плодів 500—800 г, вони червоні, рожеві та малинові, плескатої й округлої форми, відмінного смаку, дуже красиві.

Тим, хто зацікавиться новими перспективними сортами, можу порадити ті з них, які пройшли випробування на моєму городі. Плоди плескато-округлої та округлої форми, рожевого, червоного і малинового кольору, масою 300—500 г, мають сорти Космонавт Волков, Самі кращі, Валентина Терешкова, Малинівка, Малинова новинка, Городник, Роднічок, Кардинал, Король Лондона (обидва — Англія), Центуріон (Італія), Карлсон (Швеція), Слов'янський шедевр (Болгарія), Артишок (Франція), Ельза Крейг, Альпіног, Біфштекс (всі — ФРН), Якірото (Японія), Трайтон (Голландія), Ізабелла (Данія), Президент Гофман (США), Принцеса Уельська (Нідерланди); з плодами округлої форми, жовтого та оранжевого кольору, ма-

сою 200—400 г: Сонечко, Персик жовтий, Персик оранжевий, Апельсинові, Електрон (обидва — НДР), Золотий ювілей (США), Золота королева (НДР), Абрикосовий, ГЮ-50. Врожайність цих сортів надзвичайно висока — до 20 кг з однієї рослини за умови раннього висаджування й формування куща з 3—5 стебел.

Крім гігантів, можу порекомендувати аматорам сорти з плодами масою 200—300 г, чудового смаку, різноманітної форми. Це — Вінзал (Італія), Сан-Марцано (Франція), Італійські, Чемпіон Бурятії, Перцеподібні, Домашній перчик — з плодами перцеподібної форми, Аполлон (НДР), Жар, АГ-1, Мрія любителя, Чудо Землі, Унікальні, Матадор (Данія) — з округлими, дуже красивими темно-червоними та рожевими плодами; Дагестанський, Імперіал (США) — з серцеподібними плодами.

Для консервування і переробки найкращими вважаються сорти з невеликими плодами сливоподібної видовженої та округлої форми, що важать 50—90 г: Засолочний, Де-Барао червоний, Де-Барао рожевий, Де-Барао золотистий, Японський краб (Японія), Чіко-Гранде (Італія), Ліана (Голландія), Чудо ринку, Гібрид-2, Гібрид-5, Гібрид-6, Марохотське гроно, Наполеон (Франція), Канарські, Дамські пальчики, Лимонний, Сен-П'єр (Франція), Аврора, Пурпуровий король (Нідерланди), Саманта Сміт, Лимон-Ліана, Красуня Волині, Слива-гігант, Японська слива, Віктор (НДР) та ін. Плоди цих сортів мають різноманітне забарвлення, округлу, видовжену, сливоподібну, пальчикоподібну форму, а також округлу з «носиком», тверду шкірочку, добре транспортуються, можуть деякий час зберігатися свіжими. Урожайність — 12—14 кг з однієї рослини.

Тим городникам, які віддають перевагу раннім сортам, хотів би порадити сорти, які в умовах України дають стабільні ранні врожаї і відзначаються смачними великими плодами. Низькорослі: Ранній Сеттона (Англія) — з рожевими плодами; Старт, Рання зорька, Сибірський красавчик, Новосибірець-1, Краса Сибіру — з червоними. Високорослі ранні сорти: Зірка грядки, Колокольчик, Находка, Самий ранній — з плодами червоного кольору; Рожевий ранній — з рожевими і Оранжевий ранній — з оранжевими плодами. Плоди округлої форми, смачні, м'ясисті, масою 150—200 г. Хотілося б також згадати новий, дуже перспективний надранній сорт з Франції Марсель. У нього листя подібне до картопляного, дуже смачні червоні плоди масою 100—120 г, висока урожайність, він стійкий до хвороб.

Існує багато сортів, плоди яких довго зберігаються. Таким приділяю особливу увагу і можу порекомендувати для розмноження: Американо-канадський гібрид, Гібрид-85, Груша жовта, Груша червона, Груша рожева, Груша чорна, Груша янтарна, Грушовидні, Маргарита (Голландія) та ін. Добре зберігаються також популярні сорти Де-Барао, Кронпринц, Дамські пальчики.

На закінчення згадаю про сорти помідорів, які, крім традиційного застосування, мають ще й дуже хороші декоративні властивості. Одні з них красиві своєрідним листям, інші — формою чи розміром плодів і т. п. Такі сорти звичайно дуже подобаються дітям. Наприклад, сорт Виноградні має ліаноподібне стебло висотою до 4 м. Китиці його нагадують невеликі виноградні грона, а плоди — ягоди винограду. У період плодоношення рослина на шпалері має настільки мальовничий вигляд, що зразу ж потрапляє до розряду улюбленців; сорт Перуанські використовується як кімнатна рослина; Чорний принц, Чорні кубинські та Чорні мавританські мають темно-коричневі і темно-сині плоди, смачні; Банан червоний, Банан оранжевий.

Звичайно, я згадав тільки невелику частину надзвичайно різноманітного сортового складу любительських помідорів. Але для початківців цього асортименту цілком достатньо.

Є. МАКАРІВЧУК

Помідори в кімнаті

Багато хто з овочівників пробує вирощувати помідори в кімнаті. Проте такі спроби частіше закінчуються невдачею, надто під час вирощування взимку, і аматор, зневірившись, залишає свої спроби.

Чим же пояснити такі невдачі? На мою думку, основною причиною невдач є вибір сорту. Адже більшість аматорів для вирощування в приміщенні використовує будь-який сорт, точніше сорт, який сподобався йому на грядці, не враховуючи його пристосованості до кімнатних умов. От і виростає в кімнаті величезний кущ, що й на підвіконні не вміщується! На такому кущі аж надто багато листя, бічних пагонів, але дуже мало квіток, та й ті здебільшого опадають, навіть не розкрившись.

Для вирощування помідорів у кімнаті слід брати низькорослі сорти, які за недостатнього освітлення мало витягуються, майже не дають бічних пагонів. Є сорти помідорів спеціально виведені для вирощування в приміщенні (Кімнатні, Кімнатні багаторічні, Гагаріна низькі та інш).

Не менш важливою умовою успішного вирощування помідорів на підвіконні є і земля. Не слід вживати важку глинисту землю, а коли іншої немає, додавати до неї піску для кращої повітропроникності. Найбільш придатним буде верхній (5—7 см) шар землі з городу. До такої землі бажано додавати третину добре перепрілого (землистого) перегною або компост.

Вирощувати раджу по одній рослині в горщику (вазоні) ємкістю не менше трьох літрів.

Поливати взимку найкраще свіжою сніговою водою кімнатної температури. В сніговій воді міститься багато фізіологічно активних речовин, що стимулюють ріст рослин. Влітку слід поливати дощовою водою чи водою з річки, уникаючи води з водогону.

Мінеральних добрив при вирощуванні помідорів я не вживаю зовсім, оскільки завжди є можливість використати перегній чи компост, які містять усі потрібні рослині речовини й до того ж у найкращому співвідношенні.

Якщо квартира має балкон або лоджію, то ранньою весною і восени можна значно збільшити кількість вирощуваних рослин, оскільки за очікування нічних приморозків горщики з рослинами можна заносити на ніч до кімнати, а вдень знову виносити на балкон. На балконі світла значно більше, ніж у кімнаті і, якщо трапиться морозний день, не страшно потримати горщики з помідорами якусь добу у кімнаті й десь далі від підвіконня.

Вирощування помідорів у кімнаті чи на балконі може мати неабияке значення для мешканців міста, які не мають земельних ділянок. Кімната та балкон замінять для них город. Та й виховне значення вирощування рослин у кімнаті в сім'ях з малими дітьми теж неабияке. Діти вже змалку, так би мовити, спілкуються з природою, пізнають особливості життя рослин, закохуються в природу, привчаються поважати працю хлібороба.

І. М. ГОЛУБИНСЬКИЙ,
професор Полтавського педінституту

Без втрат розсади

Більшість садівників-аматорів освоєння нової земельної ділянки починають з вирощування суниць. Розсаду одержують після збирання врожаю, коли материнська рослина пускає пагони — вуса з розетками, які присипають землею для укорінення. Якщо мичка коріння більша 7—8 см, розсада вважається хорошою. Відомі також способи одержання розсади з насіння. Проте, всі вони вимагають копіткої праці і, на мою думку, поширені тільки тому, що багатьом городникам не відомі кращі, прогресивні технології розмноження суниць.

Спосіб закладання плантації суниць, розроблений М. М. Артеменком, передбачає відділення від материнської рослини горизонтальних вусів з розетками, одержання розсади та її висаджування в грунт. Як розсаду використовують всі розетки, що є на горизонтальних вусах, при цьому на плантацію висаджують нерозділені розетки в період укорінення першої від материнського куща розетки. Недолік цього способу — втрата частини розсади внаслідок того, що у першої розетки слабка коренева система, неспроможна нормально прогодувати потужну наземну частину рослини, а також необхідність інтенсивного зволоження грунту як під час садіння, так і надалі, незручність транспортування. Щоб перша розетка могла сформувати власну кореневу систему і прогодувати на новій плантації себе і всі наступні розетки, необхідні час, певні умови та кошти.

З метою підвищення коефіцієнта розмноження суниць, поліпшення приживлюваності розсади й прискорення плодоношення було розроблено новий спосіб закладання плантації суниць, на який одержано авторське свідоцтво СРСР. Він базується на суттєвих відмінах між материнською й дочірніми рослинами-розетками. На присадибній ділянці після збирання врожаю материнські рослини з першими двома утвореними і не розділеними розетками пересаджують у підготовлені ряди на новій плантації з розрахунком подальшого досаджування ще не утворених розеток. При цьому материнські рослини розміщують посередині між сусідніми, нормально посадженими розетками.

Відстань між материнською рослиною і сусідніми розетками, рівну половині відстані між розетками в рядах, вибрано для того, щоб пізніше пересадити материнську рослину на нове місце і зберегти періодичність розташування рослин у рядах. Відстань між материнськими рослинами вибирають з розрахунком розміщення між ними 4—6 розеток з площею живлення $(60—90 \times 25—15)^{-2}$ м^2. Оскільки одна материнська рослина дає 5—6 розеток, то практично рослинами однієї плантації закладають 5—6 нових, при цьому зберігається старе насадження. Коефіцієнт розмноження розсади можна визначити за формулою: $K=n(x+1)$, де n — число материнських рослин, x — число розеток.

Наведу приклад. На новій ділянці материнські рослини сорту Покахонтас з першими двома утвореними і не розділеними розетками пересадили у підготовлені ряди з розрахунком подальшого досаджування новоутворених трьох-чотирьох розеток за такою схемою: відстань між рядами 60—90 см, між розетками у рядах 25—15 см. Після укорінення всіх розеток материнські рослини пересаджували на нову ділянку для дальшого розмноження.

Завдяки тому, що нерозділені розетки під час укорінення живилися від потужної кореневої системи материнських рослин, а з часом послідовно і від кореневих систем самих розеток, які викопуються разом з грунтом, розсада добре розвивається, росте здоровою, має потужну власну кореневу систему. Таким чином, з однієї минулорічної плантації одержували 5—6 нових, при цьому на вивільнені місця на старій плантації в грунт вносили суміш органічних і мінеральних добрив, на якій згідно з технологією також закладали плантацію. Проведені протягом кількох років спостереження показали, що приживлюваність розсади — 100%. За умов відповідної підготовки грунту можна виростити понад десять тонн ягід з розрахунку на гектар.

Отже, нова, прогресивна, безвтратна технологія дає змогу раціонально використовувати час: пересаджування материнських рослин здійснюють відразу після збирання врожаю, тоді як за загальноприйнятою методикою — лише після утворення потужної кореневої системи першої розетки. За цією технологією всі наступні розетки живляться паралельно від двох потужних кореневих систем материнської рослини і першої розетки. Розсада виходить здорова й добре підготовлена до зими, менше хворіє, добре приживається, коефіцієнт розмноження максимальний, підвищується урожай високоякісних ягід.

Й. М. СВОРЕНЬ,
садівник-аматор,
Львів

Ходімте в сад

Навкісна пальмета

Її ще називають італійською, бо походить навкісна пальмета з Італії. Її автор — відомий садівник Томазо Балдассарі.

Ця форма крони поширена у всіх країнах Західної Європи. Проте останнім часом інтерес до неї відчутно зменшився. Головною причиною цього є великогабаритність дерева (іноді до 6—7 м), надзвичайна складність створення, висока трудомісткість і необхідність особливої кваліфікації робітників, бо найменша помилка може звести нанівець всю ідею прискорення плодоношення, високої економічності саду взагалі.

Крона навкісної пальмети складається з центрального провідника і 3—4 ярусів скелетних гілок, по дві гілки в ярусі, спрямованих у напрямку ряду. Скелет дерева справді нагадує листок пальми.

На скелетних гілках кожного ярусу закладають напівскелетні плодові гілочки на відстані 15—25 см одна від одної. Перша така гілочка повинна бути розташована у сильно- і середньорослих сортів, щеплених на насінних і напівкарликових підщепах, не ближче як на 30—50 см від стовбура.

Плодові гілочки, в основному, закладають на протилежних боках кожної скелетної гілки, причому на верхньому і нижньому боках скелетної гілки їх не залишають.

Висоту штамба у яблунь на дусенах залишають 40—60 см, в яблунь та груш на насінних підщепах — 60—70 см. Досліди останнім часом показали можливість зниження таких штамбів наполовину.

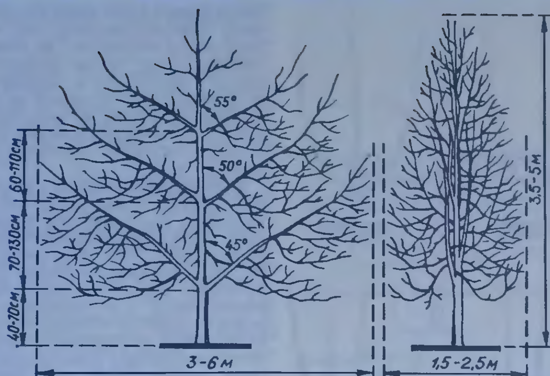
Школа садівника

Школу веде Мліївський науково-дослідний інститут садівництва Лісостепу України ім. Л. П. Симиренка.

Формуючи пальметну крону, в період обрізування укорочують тільки центральний провідник на відповідній висоті для закладання чергового ярусу крони. Пагони продовження скелетних і напівскелетних гілок і плодових гілочок за прийнятою технологією не укорочують. Проте досліди і практика довели необхідність укорочення провідників скелетних гілок, особливо в перші роки, бо інакше можливе переміщення врожаю на периферію крони та оголення її центральної частини.

Товщину плодової стіни яблуні та груші, залежно від сили росту підщепи та сорту, залишають у межах 1,5×2,5 м.

Відстані між ярусами встановлюють у яблуні на дусенах — 70—100 см, яблуні та груші на насінних підщепах — 100—130 см.

Основні габарити навкісної пальмети: 1 — у площині ряду; 2 — у розрізі ряду.

Обрізування крони дерев одразу після садіння. У посаджених однорічок без крони, незалежно від строку садіння, рано навесні зрізають верхівку: у яблуні та груші на насінних підщепах — на висоті 70—80 см, у яблуні на дусенах — на висоті 60—70 см.

У висаджених у сад однорічок з кроною, де вище штамба є бічні гілочки, центральний провідник однорічки укорочують на третину — половину довжини над однією з добре розвинутих бруньок, з якої потім вирощують пагін подовження центрального провідника. У зоні крони на центральному провіднику добирають дві добре розвинуті бічні гілочки і кожну укорочують приблизно наполовину. Краще, коли кожна з відібраних гілочок має кут відхилення в межах 45—50°, росте вздовж ряду, і по довжині стовбура вони розміщені на 8—10 см одна від одної. Коли в кроні, крім відібраних, є ще декілька бічних гілочок, то їх зрізують на кільце або укорочують на 1—2 бруньки від стовбура, щоб менше було ран.

Якщо для навкісної пальмети висаджують дворічні саджанці, то перед садінням рослин намічають дві добре розвинуті гілки в кроні, розташовані з протилежних боків стовбура, і садять так, щоб напрямок росту відібраних гілок збігався з напрямком ряду. Як виняток, можна добирати такі гілки з суміжних бруньок, бо вони завжди ростуть з протилежних боків стовбура. Кут відхилення кожної гілки від стовбура повинен дорівнювати 45—50°.

Рано навесні, незалежно від строку садіння, крону дворічних саджанців обрізують так. Найвищу гілку, призначену для скелетної гілки першого ярусу крони, укорочують приблизно наполовину, другу укорочують так, щоб кінець її порізу був приблизно на рівні з порізом верхньої гілки. Добір скелетних гілок проводять за таким же принципом, як і в однорічок з кроною. Центральний провідник зрізують над однією з добре розвинутих бруньок приблизно вище верхньої бічної гілки на 8—10 см. Усі інші гілки вирізують на кільце.

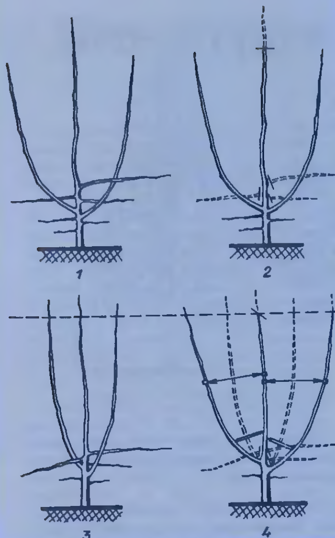
Формування пальмети з посаджених однорічок без крони в першу вегетацію. Навесні, коли нові пагони досягнуть довжини 5—8 см, виконують першу зелену операцію. Для цього верхній, добре розвинутий пагін залишають як провідник, а у розташованих нижче 1—2 пагонів, які конкурують з провідником, прищипують верхівку або зовсім їх виламують. У міру відростання пагони прищипують вдруге.

В кінці червня — першій половині липня добирають два добре розвинутих бічних пагони для скелетних гілок першого ярусу і третій — у верхній частині деревця для центрального провідника.

Пагони для основних гілок крони краще добирати не з суміжних бруньок, а розріджено по довжині стовбура, на відстані 8—10 см. Небажано також добирати один з таких пагонів близько від основ центрального провідника, бо він конкурує

Закладання крони пальмети під час літнього формування: 1 — до відгинання гілок; 2 — після відгинання.

Формуюче обрізування пальмети перед другою вегетацією: 1, 3 — до обрізування; 2, 4 — після обрізування та відхилення гілок.

з останнім. Відібрані пагони повинні відходити від провідника під кутом не менше 45—50°. Напрямок росту пагонів повинен бути спрямований у протилежні боки стовбура. Можна добирати для скелетних гілок сильнорослі пагони, спрямовані в міжряддя, а напрямок їх росту потім змінити, згинаючи вздовж ряду. Робити це краще до початку другої вегетації, бо пізніше вони дуже здерев'яніють і при зміні напрямку росту можуть ламатись. Всі інші сильнорослі пагони, які не добирають для гілок крони, відхиляють донизу і підв'язують до штамба або до шпалери, щоб послабити їх ріст. Слабкорослі пагони не пригинають. Коли ріст пагонів для основних гілок слабкий, то крону формують наступного року.

У кронованих однорічок і дворічок на початку першої вегетації на верхівках, відібраних для першого ярусу гілок і провідника, починають рости пагони. Коли вони досягнуть 10—20 см довжини, на кожній гілці добирають верхній, більш сильнорослий пагін для провідника, а нижчі 1—2 пагони-конкуренти видаляють. Іноді у внутрішній частині основних скелетних гілок починають рости пагони. Коли такі пагони досягнуть 10—20 см, їх видаляють.

Щоб не допустити появи таких вертикальних пагонів, навесні, як тільки набубнявіють бруньки, видаляють всі бруньки, що знаходяться згори скелетних гілок. Для цього проводять правою рукою в рукавиці зверху пагона від його кінця до основи, придержуючи лівою за кінець пагона. Якщо влітку з'являються пагони на штамбі, їх вирізають на кільце до здерев'яніння. Так дерева ростуть до кінця вегетації.

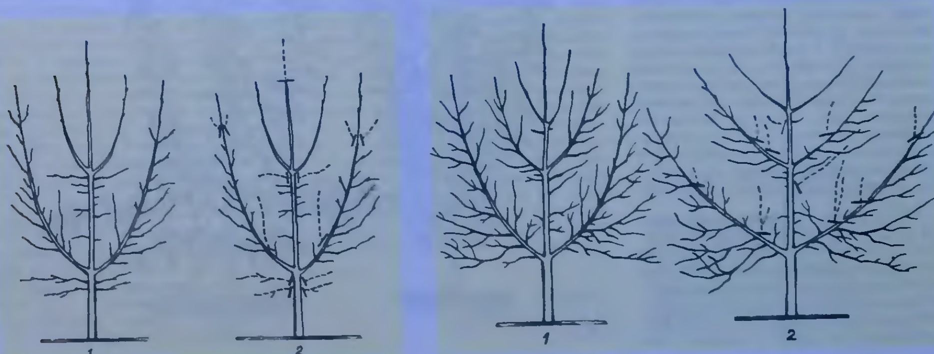
Дерева, що погано росли в першу вегетацію в саду, але мають усі ознаки здорових, залишають рости ще на один рік. Крону в таких рослин не формують.

Формування крони у другу вегетацію. Рано навесні перед другою вегетацією вирізають на кільце всі пригнуті в першому році гілки, а також конкуренти провідників скелетних гілок першого ярусу і центрального провідника. Коли останній за минулий рік дав великий приріст, його укорочують, щоб можна було закласти другий ярус крони. У дерев яблуні та груші на насінних підщепах центральний провідник укорочують на відстані 80—120 см, а у яблуні на дусенах — на 60—90 см від гілок першого ярусу. Менші відстані між ярусами залишають у слабкорослих сортів та при вирощуванні пальмет у менш сприятливих умовах, коли дерева слабше ростуть і не досягають великих розмірів. Центральний провідник, що має вище першого ярусу недостатню довжину, не укорочують, а залишають рости ще на один рік.

Скелетні гілки першого ярусу і обростаючі на них гілочки теж не укорочують. Гілки, які досягли 100 см і більше, відхиляють від стовбура під кутом 45° і підв'язують до дроту шпалери або до вбитих в землю кілків, хрестовин, розпірок, розтяжок тощо. Це забезпечує добрий ріст гілок і формування на них бічних розгалужень.

Коли у верхній частині скелетних гілок нижнього ярусу і центрального провідника виростуть пагони в 10—20 см завдовжки, добирають по одному краще спрямованому і більш сильнорослому на пагони подовження. Розташовані нижче нього конкуренти видаляються або надламуються для ослаблення росту. У цей період видаляють також жирові пагони на скелетних гілках, які ростуть усередину крони.

Наприкінці червня та у липні закладають другий ярус крони. Для цього вище першого ярусу у верхній частині центрального провідника добирають найвищий, добре розвинутий пагін для подовження центрального провідника, а нижче нього добирають два сильнорослих пагони для основних гілок другого ярусу. Краще, коли вони мають напрямок росту вздовж ряду, розміщені з обох боків стовбура на відстані 5—10 см

Формуюче обрізування пальмети перед третьою вегетацією: 1 — до обрізування; 2 — після обрізування.

Формуюче обрізування пальмети перед четвертою вегетацією: 1 — до обрізування, 2 — після обрізування і відхилення основних гілок.

один від одного і мають кут відхилення від стовбура 45—50°. Якщо вздовж ряду пагонів немає, то добирають ті, що ростуть у міжряддя. Решту сильнорослих пагонів, які не використовуються для формування крони, відхиляють у горизонтальне положення і підв'язують до дроту, тимчасової опори або й до нижніх гілок. Якщо другий ярус не закладають (бо короткі гілки), то залишають з боків стовбура два пагони для дорощування, а решту сильнорослих пригинають. Слабкорослі пагони залишають рости без пригинання. Вільно росте і пагін подовження центрального провідника.

Сильнорослі пагони на основних гілках крони, розміщені близько від пагона подовження центрального провідника, відхиляють до горизонтального положення і підв'язують, щоб послабити їх ріст. Жирові пагони, що утворюються на верхньому боці основних гілок, вирізають на кільце або надламують скручуванням, щоб перевести на плодові. Якщо ж бічних пагонів мало, то, щоб не оголювалися скелетні гілки, вовчки (жирові пагони) відхиляють у горизонтальне положення. Одночасно з цим регулюють ріст основних гілок першого ярусу: сильноросліші гілки відхиляють від стовбура, а ті, що відстають у рості, підтягують до стовбура в більш вертикальне положення.

Формування крони у третю вегетацію. До початку вегетації вирізають усі гілки, пригнуті донизу в зоні формування другого ярусу крони. Частину гілок, розташованих нижче на стовбурі, між першим і другим ярусами, якщо їх багато, вирізують на кільце. У першу чергу вирізують сильніші гілки. Щоб послабити ріст окремих сильніших гілок на стовбурі і перетворити їх на обростаючі гілочки, доцільно їх укоротити на третину-половину.

На основних гілках першого ярусу вирізуються на кільце конкуренти провідників та жирові пагони, що сильно проросли. Окремі бічні гілочки в основі скелетних гілок першого ярусу мають тенденцію сильного росту в міжряддя. Щоб запобігти цьому, доцільно їх укоротити над бічним розгалуженням, плодушкою тощо. Якщо ж вони розвинулись дуже сильно, їх краще вирізати на кільце.

Центральний провідник, що надто виріс вище другого ярусу, укорочують на такій висоті, щоб можна було закласти третій ярус. Відстань між другим і третім ярусами зберігають приблизно таку ж, як і між першим та другим, інколи роблять її на 15—20 см меншою. Ті провідники, що слабко поросли вище другого ярусу, не укорочують, і третій ярус гілок цього року не закладають.

На початку сокоруху скелетним гілкам першого ярусу остаточно надають кут відхилення 45°. Кожна відхилена гілка має бути якомога прямішою — так забезпечується добрий ріст і рівномірне утворення бічних галужень. Основні гілки другого ярусу і крони відхиляють під кутом 50° до стовбура. Ті гілки, які ростуть під малим кутом до провідної гілки, злегка відхиляють, а ті, що мають великий кут відхилення і відстають у рості, підтягують угору і підв'язують до дроту, хрестовин, стовбура тощо. Формуючи другий і особливо третій яруси, основним гілкам крони треба надавати на 5° більший кут відхилення, ніж основним гілкам першого ярусу. Це сприяє рівномірному росту основних гілок усіх ярусів крони і доброму утворенню бокових гілок.

На початку третьої вегетації, коли пагони виростуть завдовжки 10—20 см, у верхній частині центрального провідника і провідників скелетних гілок вибирають сильнорослі пагони для подовження провідників. Сильнорослі 1—2 пагони-конкуренти нижче провідників вирізують. На стовбурі та скелетних гілках виламують або скручують жирові пагони, які сильно ростуть усередину крони.

На третій рік росту пальметних дерев у скороплідних сортів яблуні іноді утворюється зав'язь плодів у верхній частині центрального провідника та основних гілок першого й другого ярусів. Якщо зав'язь залишити на кінцях провідників, то значно послаблюється ріст пагона подовження, і верхівка гілки від ваги плодів деформується. Щоб запобігти цьому, необхідно видаляти на кінцях провідників квіти та зав'язь плодів.

У кінці червня — на початку липня добирають два сильнорослих пагони для основних гілок третього ярусу і третій — верхній пагін — для центрального провідника. Добирають пагони за тим же принципом, що і для скелетних гілок другого ярусу. Якщо в цей період з'являються жирові пагони в основі скелетних гілок першого та другого ярусів, то їх виламують або скручують для переведення на плодові. Сильнорослі пагони, що ростуть вгору на основних гілках, відгинають у горизонтальне положення.

Сильнорослі пагони, які не використовують для формування основних гілок третього ярусу, пригинають у горизонтальне положення і підв'язують до шпалери.

Протягом серпня-вересня остаточно надають певний напрямок росту скелетним гілкам першого ярусу в тих дерев, у яких це з певних причин не зроблено в попередні роки. У цей період також спрямовують під певним кутом ріст скелетних гілок другого ярусу.

Правильно сформована навкісна пальмета на початку п'ятої вегетації.

Формування крони у 4—5-ту вегетації. У яблунь та груш, що мали добрий ріст у попередні роки, перед четвертою вегетацією було закладено три яруси основних скелетних гілок крони. У яблуні та груші на насінних підщепах та у яблуні на дусенах більше трьох ярусів крони закладати недоцільно, бо дерева будуть надмірно високі. В окремих випадках, коли ріст дерев у попередні роки був слабкий, закладають третій, а у напівкарликових дерев — і четвертий ярус крони.

Після закінчення формування крони центральний провідник, якщо він виходить за межі прийнятої висоти, періодично зрізують на слабку бічну гілку. Так само регулюють провідники всіх основних гілок, не даючи їм надмірно розростатись у крони сусідніх дерев.

На початку вегетації основним гілкам другого ярусу надають остаточний кут відхилення 50°. У цей період злегка відхиляють гілки третього ярусу, які ростуть під малим кутом відхилення від стовбура. Остаточний кут відхилення 55° цим гілкам надають протягом четвертої або на початку п'ятої вегетації. Щоб запобігти деформації гілок від плодів і послаблення росту провідників, у верхній частині центрального провідника й основних гілок першого і другого ярусів видаляють квітки та зав'язь плодів. Усі плоди, що утворились у центрі крони, не зривають, бо це відсуватиме плодоношення взагалі.

Протягом вегетації виламуються конкуренти провідників, а жирові пагони на внутрішньому боці скелетних гілок згинаються у горизонтальне положення для переведення їх у плодові.

В кінці 4—5-ї вегетації формування дерев закінчується.

Велика літня

ГРУША

Над створенням нових сортів груші вчені з Мліева працюють понад шість десятиріч. Ця робота продовжується й нині. За цей час в садах з'явилося більше 20 сортів, з яких 6 — районовані, чимало проходять державне сортовипробування, понад 150 гібридних форм груші вивчається. Деякі вже підготовлені й готуються для передачі у сортовивчення.

Сорти з Млієва

Велика літня

Сорт виведений у Мліївському НДІ садівництва Лісостепу УРСР ім. Л. П. Симиренка від схрещування сортів Іллінка та Улюблена Клаппа. Автори сорту — І. Х. Шиденко, Г. Р. Сказка, А. О. Кучер.

Дерево сильноросле, з пониклою, широкопірамідальною кроною. Зимостійкість висока. Сорт не вибагливий до грунтових умов, стійкий до парші плодів та листків. У пору плодоношення вступає на 5—6-ий рік на сіянцевій підщепі або на 2—3-ий рік — на айві. Урожайність висока і регулярна (в середньому за останні п'ять років — понад 250 ц/га). Товарні якості урожаю теж високі. Транспортабельність добра.

Плоди широкогрушеподібні, із середньою масою 120—130 г. Плодоніжка довга, зігнута, чашечка напіввідкрита, блюдце середнє, вузьке, гладеньке.

Шкірочка плодів на час збирання гладенька, тьмяна, зеленувато-жовта, з безліччю сірих підшкірних крапочок. На сонячному боці плодів іноді буває слабкий рум'янець. М'якуш білий, дуже соковитий, напівмаслянистий, з невеликою грануляцією біля насінної камери, кисло-солодкого смаку.

Знімальна стиглість плодів настає на початку серпня, споживча — зберігається до кінця серпня. У домашньому саду цим сортом можна замінити Іллінку, яка дуже уражується паршею.

Платонівська

Сорт виведений від схрещування гібридної форми 1931 з Бере Боск з наступ-

РАЙОНОВАНІ СОРТИ

Сорт	Урожайність одного дерева	Маса плодів, г	Забарвлення	Смак плодів	Особливості сорту
			ЛІТНІ		
Бере Жіффар	Помірна	70—80	Зеленувато-жовті	Винно-солодкий	Вибагливий до грунтових умов
Вільямс	Висока	100—150	Жовті	Солодкий з приємною кислотою, мускатний присмак	Грибними хворобами майже не уражується
Улюблена Клаппа	Висока	120—150	Зеленувато-жовті	Винно-солодкий	Стійкий проти грибних хвороб
Корсунська	Висока	100—120	Зеленувато-жовті	Солодкий з приємною кислотою	Стійкий проти хвороб
Мліївська рання	•	100—130	Жовті	Солодкий, маслянистий	Стійкий проти грибних хвороб
			ОСІННІ		
Лісова красуня	•	130—150	Зеленувато-золотисті	Винно-солодкий	Уражується грибними хворобами
Бере Боск	•	150—180	Золотисті	Солодкий, соковитий	Уражується грибними хворобами
Маріанна	Помірна	150—160	Світло-жовті	Винно-солодкий	З віком плоди дрібнішають

ним відбором елітного сіянця у гібридному потомстві. Проходить державне сортовипробування.

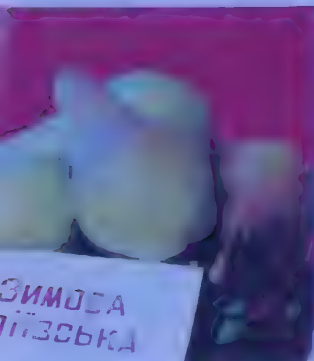
Дерево сильноросле, з оберненопірамідальною кроною, середньої густоти. У пору плодоношення вступає на 5—6-ий рік. Плоди великі, одномірні, широкогрушеподібні, з гладенькою поверхнею.

У пору збирання плоди зелені, сильно заржавлені, на сонячному боці окремих плодів трохи помітний розмитий рум'янець. М'якуш білий, дуже соковитий, середньої щільності, ніжний, маслянистий, дуже солодкий. Середня маса плода — 150—160 г.

Знімальна стиглість плодів настає у другій половині вересня. Споживний період триває від початку і до кінця жовтня. Плоди добре зберігаються до січня в холодильнику при температурі 0+1°С, не втрачаючи смакових якостей.

Сорт зимостійкий і стійкий до парші.

Зимова мліївська

Сорт виведений від схрещування Олександрівки з Деканкою дю Коміс і наступним відбором елітного сіянця в гібридному потомстві. Сорт є на державному сортовипробуванні.

Дерево сильноросле, з високопірамідальною кроною. У пору плодоношення вступає на 5—6-ий рік. Дуже добре вдається на айві. Плоди великі, подовжені, широкогрушеподібні, трохи горбисті.

Середня маса плода — 185—200 г. Шкірочка гладенька, трохи жирна, жовтувато-зелена, з легким загаром. Деякі плоди на сонячному боці покриті суцільним тьмянувато-бурим рум'янцем. Весь плід густо усипаний дрібними іржавими цятками. М'якуш жовто-білий, дрібнозернистий, соковитий, солодкий, з приємною кислотністю.

Достигають плоди у грудні, добре зберігаються до квітня-травня.

Зберігання плодів та їх смакові якості залежать від часу знімання і погодних умов вегетаційного періоду — чим він тепліший, тим якість плодів вища. Сорт високозимостійкий і стійкий до парші.

Гібриди

(Коротка характеристика з відмінними якостями для умов нашої республіки)

Гібридна форма 76-30 пізньоосіннього строку достигання. Дерево середньоросле з округлою кроною. В пору плодоношення вступає на 5—6-ий рік, на айві — на 3—4-ий рік. Плоди великі, середня маса — 150 г, золотисто-жовті. Достигають з кінця жовтня до кінця листопада. Сорт стійкий до парші. Урожайність висока.

Гібридна форма 37-37 пізньоосіннього строку достигання. Дерево середньоросле, з вузькопірамідальною кроною, добре

РАЙОНОВАНІ СОРТИ

Сорт	Урожайність одного дерева	Маса плодів, г	Забарвлення	Смак плодів	Особливості сорту
		ОСІННІ			
Добра Луїза	Середня	120—130	Жовті з яскраво-червоним рум'янцем	Солодкий з приємною кислотою	Невибагливий до грунтових умов
Таврійська	Висока	180—200	Жовті	Солодкий	Стійкий проти грибних хвороб
Щедра (Десертна мліївська)	»	130—140	Світло-жовті з рум'янцем	Солодкий	Листя в окремі роки уражується паршею
		ЗИМОВІ			
Жозефіна Мехельнська	»	90—100	Золотисто-жовті	Винно-солодкий, соковитий	Стійкий проти грибних хвороб
Кюре	»	180—190	Жовтуваті	Солодкий з терпкістю	Стійкий проти грибних хвороб
Бере Арданпон	Середня	200—250	Ясно-жовті	Винно-солодкий	Вибагливий до грунту і тепла
Ар Вітчизняна	Вища середньої	150—200	Зеленувато-жовті	Солодкий	Стійкий проти грибних хвороб
Деканка зимова	Середня	150—160	Зеленувато-жовті	Винно-солодкий, соковитий	Слабостійкий проти грибних хвороб

ГРУША: від посадки до збирання

сумісне з айвою. Плоди великі, видовжені, зелено-жовті, середня маса — 160 г, достигають у жовтні-листопаді, десертного смаку. Форма досить урожайна, особливо на айві, стійка до парші.

Гібридна форма 73-56 пізньоосіннього строку достигання. Дерево середньорослe, з широкопірамідальною кроною. Добре вдається на айві. Плоди великі, зеленувато-жовті, середня маса — 163 г, достигають у листопаді, десертні. Форма досить урожайна, стійка до парші.

Посадіть різні сорти

Характеризуючи сорти, необхідно відзначити їх зимостійкість, адже цей показник досить важливий для зонального їх впровадження. Так, сорти Вільямс, Бере Жіффар, Бере Боск, Добра Луїза, Бере Арданпон погано переносять люті зими, а от Кюре, Корсунська, Мліївська рання, Десертна, Таврійська — навпаки, зимостійкі, середньою зимостійкістю відзначаються Улюблена Клаппа, Лісова Красуня, Маріанна, Жозефіна Мехельнська.

Отже, створюючи сад, необхідно підбирати і сортимент груш, розміщення їх у саду залежно від рельєфу, будівель, пануючих вітрів.

Одночасно не зайве подумати і над тим, що, маючи кілька сортів різного строку дозрівання плодів, можна подовжити строки їх споживання свіжими. Наприклад, Бере Жіффар достигає уже в кінці липня, Корсунська — у середині серпня, Мліївська рання — у другій половині цього ж місяця, Щедра — на початку вересня, Лісова Красуня — у другій його половині, Добра Луїза — у кінці, Бере Боск — у жовтні і протягом всього листопада. Звичайно ж, слід мати і зимові сорти, такі як Кюре, Бере Арданпон, Вітчизняна, що зберігаються від жовтня і до лютого, навіть березня, як Деканка зимова та Зимова Мліївська — до травня.

А. О. КУЧЕР

З південного боку

Грушу як теплолюбну плодову культуру при звичайному формуванні крони садять з південного боку будівлі, розраховуючи на те, що вузька пірамідальна крона буде вище будинку.

Схема садіння груші на сильнорослій підщепі — 5—6×3—4 м, на айві — 5×3 м.

Саджанці для садіння готують так. Їх уважно оглядають, обрізують кінці коренів на 1—2 см до здорової деревини, яка має світло-біле забарвлення, видаляють пошкоджені та підмерзлі корінці. Останні можна виявити за наявністю плям плісняви на них та світло-коричневим забарвленням деревини на зрізі. Потім кореневу систему вмочують у грунтову, глиняну чи глиняно-коров'якову бовтанку (одна частина глини, дві частини коров'яку та 5—8 частин води), що захищає корені від підсихання.

Підготовлені посадочні ями заправляють органо-мінеральною сумішшю, яка складається з 8—10 кг перегною чи компосту, 80—90 г фосфорних, 50—70 калійних та 40—50 г азотних добрив, а потім насипають 8—10 см верхнього шару грунту, щоб не допустити опіків ними молодих коренів. Норми внесення добрив у період вегетації наведено в таблиці.

Норми внесення добрив під час садіння груші

Добриво	Норма на посадочну яму: органічних добрив, кг; мінеральних, г
Перегній (компост)	8—10
Суперфосфат	80—90
Калій хлористий	20—40
Калій сірчанокислий	30—40
Карбамід (сечовина)	40—50

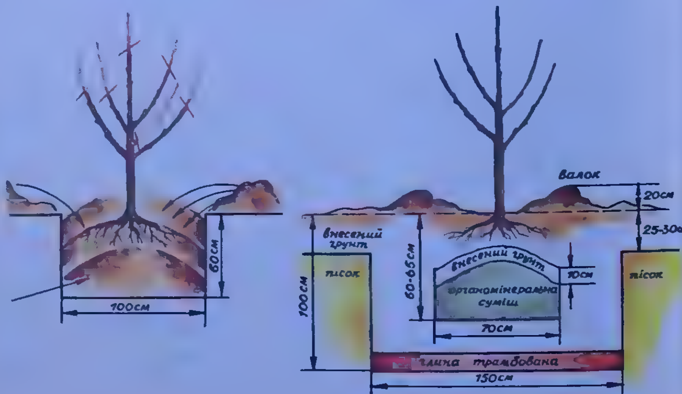
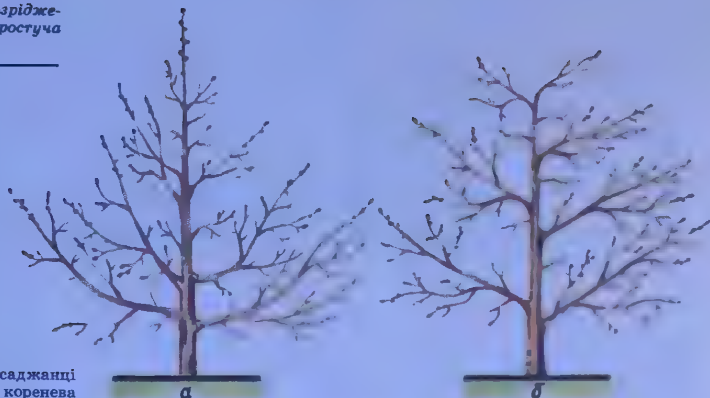

Схема садіння груші: а — на звичайних грунтах; б — на піску.

Форми крони: а — розріджено-ярусна; б — вільноростуча [redacted]

Садити одно- чи дворічні саджанці груші треба так, щоб їх коренева шийка на сильнорослих або місце щеплення на вегетативних підщепах були вище від поверхні грунту на 3—4 см. Після поливу, коли осяде земля, вказані частини саджанця повинні знаходитись на рівні поверхні грунту.

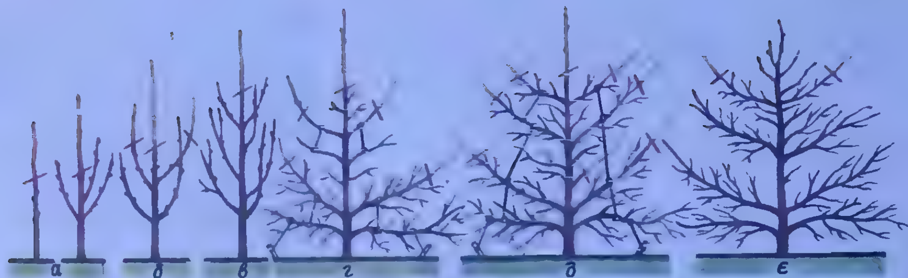
Саджанці груші, висаджені навесні, обрізують відразу після садіння, а висаджені восени — рано навесні до розпускання бруньок.

Норми і строки **[redacted] добрив під грушу**

Добриво	Норма на 1м²; органічних добрив, кг: мінеральних, г	Строк внесення
Перегній (компост) раз в 2—3 роки	3—4	Восени
Суперфосфат	6—7	«
[redacted] хлористий	9—12	Рано навесні
Карбамід (сечовина)	6—9	Те ж

Календар робіт: 1 — підготовка посадочних ям; 2 — весняне садіння; 3 — осіннє садіння; 4 — обрізування і формування крони; 5 — розпушення пристовбурних смуг, знищення бур'янів та полив (2—3 рази на місяць по 2—5 відер води під дерево залежно від віку); 6 — внесення добрив рано навесні; 7 — внесення фосфорних добрив восени; 8 — внесення органічних добрив (гній, компост) раз в 2—3 роки; 9 — «голубе обприскування» до розпускання бруньок; 10 — обприскування проти шкідників та хвороб після цвітіння; 11 — збирання і спалювання листя, перекопування грунту під деревами; 12 — побілка штамба та основи скелетних гілок для запобігання «опікам» у зимово-весняний період; 13 — збирання плодів літніх сортів; 14 — збирання плодів осінніх та зимових сортів; 15 — зберігання плодів зимових сортів.

	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень	Січень	Лютий
Підготовка посадочних ям і садіння	1	2						1 3		-		
Обрізування і формування крони	4											4
Догляд за грунтом [redacted]		5	5	5		5						
Внесення добрив і підживлення		6 NPK						7 P 8 гній				
Захист від шкідників і хвороб		9	10					11	12 вапно			
Збирання і зберігання плодів					13	13	14	14	t°-0-1 15	t°-0-1 15	t°-0-1 15	t°-0-1 15

Формування та обрізування крони: а — укорочування навесні після садіння одно- і дворічного саджанця; б — обрізування на другий рік після садіння; в — обрізування на третій рік після садіння; г — обрізування і формування на четвертий рік після садіння; д — заключний етап формування; є — дерево в період експлуатації.

Слід пам'ятати, що коренева система груші стрижнева з слаборозвиненим або майже відсутнім мичкуватим корінням, тому саджанці потребують ретельного догляду.

Після садіння навколо саджанця роблять лунку, в яку наливають 35—40 л води, а потім мульчують перегноєм, торфокришкою, перепрілою соломою шаром завтовшки 4—6 см. Поливають через 15—20 днів до 1 серпня.

Створіть дужий скелет

Основне завдання формування крони — створення дужого скелету дерева, який здатний витримувати велике навантаження врожаєм. Деревина у груші більш ламка, ніж у яблуні; гілки часто відходять під гострим кутом; дерева без формування і обрізування виростають досить високі і в період повного плодоношення під масою плодів гілки часто відламуються від штамба.

У практиці садівництва відомі різні форми крони, але найпоширеніші розріджено-ярусна та площинна (вільноростуча пальмета).

Розріджено-ярусна крона складається з 5—6 гілок. Нижній ярус з 2—3 гілок формують у рік садіння. В наступні роки при формуванні останні гілки можна розміщувати

ЗАХОДИ БОРОТЬБИ З ХВОРОБАМИ І ШКІДНИКАМИ

Хвороби і шкідники	Характерні ознаки хвороби або шкідника	Заходи боротьби	Строки проведення робіт
Парша	Розпливчасті, оливкового кольору з бархатистим нальотом плями. На плодах вони згодом чорніють і утворюються тріщини	Згрібання і спалювання листя та перекопування грунту під деревами Обприскування 3%-ною бордоською рідиною Обприскування 1%-ною бордоською рідиною або 0,3%-ною суспензією хлорокису міді чи 0,5%-ним розчином фталану	Восени Навесні до розпускання бруньок, один раз на три роки Перший раз до розпускання бруньок, другий — після відокремлення бутонів, третій — після цвітіння
Плодова гниль	На уражених плодах є велика кількість «подушечок» сірого кольору, розташованих у вигляді концентричних кіл	Збирання і знищення уражених плодів Обприскування 1%-ною бордоською рідиною або 0,3%-ною суспензією хлорокису міді чи 0,4%-ним полікарбацином	Друга половина літа, восени Перше обприскування після відокремлення бутонів, друге — після цвітіння, третє — через 20 днів після цвітіння
Плодожерка	Темно-сірий метелик	Обприскування 2—3 рази 0,2%-ним розчином фозалону чи 0,3%-ним — карбофосу з додаванням 0,3% хлорокису міді або 0,4% полікарбацину і 1% колоїдної сірки	Перший раз через 15 днів після цвітіння (коли починає цвісти біла акація), другий — через 10 днів. Закінчувати обприскування за 20 днів до збирання плодів літніх сортів
Щитівки, бурий плодовий кліщ, грушева [illegible]	Бурий, плоский з чотирма парами ніг. Темно-коричнева комаха, до 3 мм завдовжки	Обприскування 1%-ним ДНОКом або 5%-ною емульсією препарату № 30 чи № 30С, або 3%-ним нітрафеном	Під час набрякання бруньок навесні

ярусно чи розріджено. Відстань між ярусами повинна бути від 40 до 60 см, а між розрідженими гілками — не менше 20 см.

Крона вільноростучої пальмети складається з центрального провідника та скелетних гілок, які розміщуються ярусами і поодиноко та спрямовуються в площину ряду. Схема формування показана на рисунку.

Обрізуйте помірно

Молоді дерева обрізують помірно або слабко. Сильне обрізування (вкорочування однорічного приросту і проріджування його) підвищує енергію росту пагонів, але відтягує вступ молодих дерев у пору плодоношення і знижує перші врожаї.

Щоб посилити приріст пагонів, забезпечити формування добре розвинутих плодових утворень і більший розмір плодів у період повного плодоношення дерев, необхідно проріджувати крону. Слабкий однорічний приріст укорочують на $^1/_2$—$^1/_3$ його довжини та проріджують найстаріші плодові утворення. Проріджена крона рівномірно освітлюється. Її зручніше обприскувати.

За ступенем стиглості

Урожай груші можна втратити, якщо не запобігти ламанню гілок від маси плодів. Надійний засіб від цього — чаталування, тобто використання підпор чи підв'язування гілок.

Час збирання плодів визначають за ступенем їх стиглості. Для літніх і осінніх сортів це можна визначити за зміною забарвлення плодів у світліший тон або по їх опаданню без видимих причин, оскільки вони в цей час досить легко відокремлюються від гілочок.

Споживча стиглість плодів настає тоді, коли вони набувають типових для сорту забарвлення та смаку. Плоди літніх сортів збирають з дерева не пізніше як за 5—8 днів до настання споживчої стиглості, а осінніх за 10—15 днів до початку достигання.

Плоди зимових сортів потрібно залишити на дереві якомога довше, тоді вони смачніші і краще зберігаються. Оптимальною для зберігання є температура 0—1°C.

Необхідно також пам'ятати про те, що плоди груші дуже добре вбирають сторонні запахи, тому зберігати їх з овочами, особливо такими, що загнивають, не можна.

Слаборосла підщепа для груші

Останнім часом серед садівників-аматорів значно зріс попит на саджанці на слаборослих вегетативно розмножуваних підщепах. Воно й не дивно, адже широке застосування таких підщеп сприяє зменшенню сили росту плодових дерев, прискоренню вступу їх у пору плодоношення та одержанню високих і регулярних урожаїв садовини. Крім того, на обмеженій садовій ділянці можна висадити більшу кількість сортів.

Для яблуні вже вивчено і рекомендовано для впровадження у виробництво цілий ряд слаборослих підщеп. Складніша справа із грушею. Поки що для неї використовується як вегетативно розмножувана підщепа єдина культура — айва звичайна. Сіянці диких форм та культурних сортів не надають деревам вищезгаданих властивостей слаборослості. Спроби використати для одержання карликових дерев підщепи ірги, глоду, горобини, айви японської не дали бажаних результатів внаслідок прояву фізіологічної несумісності компонентів щеплення.

Головний фактор, який обмежує ареал поширення айви звичайної,— слабка зимостійкість її кореневої системи. Більшість дослідників вважають температуру -10°C критичною для коренів айви. Аналіз багаторічних даних показує, що грунти Черкаської області на глибині 20 см до такої температури не промерзають.

Щеплення груші на айвову підщепу міжродове, а тому досить поширене твердження про несумісність цих компонентів. Однак практика свідчить, що дерева більшості культурних сортів груші, прищеплені на айві, добре ростуть і плодоносять протягом 20—25 років.

До недавнього часу широко застосовувалась лише одна форма айви звичайної — тип А. В даний час ученими виділено з відомих і виведено нові форми айви, які мають цінніші властивості порівняно з існуючими.

У нашому інституті посаджено колекцію з 28 різних за походженням форм айви, а також маточник конкурсного вивчення, який налічує 12 кращих форм. Три форми — айва А, ВА-29 і айва мліївська — вивчають з 1984 р.

Вже перші результати дослідів свідчать про можливість закладання продуктивних маточників айви. У перший рік експлуатації з одного куща айви при розмноженні вертикальними відсадками можна відділити до 5 відсадків, на другий — до 15. При цьому вихід стандартної продукції становить 50—70%. А вирощування підщеп таких форм, як айва мліївська, № 4-12, № 2-10 рентабельне вже в перший рік експлуатації маточника. Собівартість виробництва тисячі відсадків — 50—80 крб. За продуктивністю маточних кущів виділяються айва мліївська, № 4-12, № 2-10. Укорінюються краще відсадки форм № 4-12, МА, № 2-10, № 4-6. Значно відстають за силою росту та розвитку відсадки айви типу С.

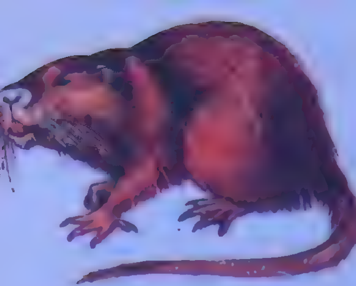
Вирощуючи однорічні саджанці районованих сортів груші — Кюре, Бере Арданпон і Добра Луїза на айвовій підщепі методом окуліровки в першому полі розсадника, ми одержали обнадійливі результати протягом двох років.

У всіх комбінаціях чітких проявів несумісності компонентів не спостерігалося. Вихід саджанців від кількості заокулірованих підщеп у досліді 90—100%. Краще показали себе підщепи ВА-29. Стандартних саджанців одержано 92—100% від загальної кількості. Стопроцентна стандартність саджанців у комбінаціях Кюре на айві А та № 4-12, Бере Арданпон на № 4 -12, Добра Луїза на айві мліївській

Висота саджанців коливається від 160,6 см (Добра Луїза на ВА-29) до 94,8 (Бере Арданпон на ВА-29), а діаметр штамба — 11—15 мм.

Вирощувати слаборослі саджанці груші економічно вигідно. Собівартість тисячі їх становить 280—708 крб. У всіх комбінаціях виробництво рентабельне — 67,1—349,4%.

В. О. СІЛЕНКО,
наук. співроб. відділу розсадництва Мліївського науково-дослідного інституту садівництва Лісостепу України ім. Л. П. Симиренка

Домашня ферма

НУТРІЯ

Нутрія — вигідний звірок. Природний колір його темно-коричневий, але нині бувають білі, перламутрові, рожеві, сріблясті, золотисті, чорні. Шкура нутрії добре носиться, майже, як лисиці чи песця.

М'ясо нутрії високоякісне, за поживністю і дієтичністю не поступається кролятині. В нашу країну нутрію завезли з Аргентіни шість десятиріч тому.

Практика переконує, що розведення нутрій в особистих господарствах — справа варта уваги. Це — не тільки від якості хутра і м'яса звірка, а від того, що йому потрібні в основному рослинні корми і нескладні умови утримання. Мені як початківцю хотілося б одержати у «ДСГ» кваліфіковану пораду-консультацію.

Г. І. Якименко,
с. Пашківці Хмельницької обл.

Наші консультації

Нутрія — по-іспанськи значить «видра». Так першовідкривачі Південної Америки нарекли напівводного, що мешкає в болотах, звірка. Інші європейці вважали його болотяним бобром і навіть болотяним щуром. А хутровики назвали хутро нутрії мавп'ячим, хоч за структурою волосся воно не схоже на хутро мавпи. Цьому, мабуть, сприяло те, що нутрія віртуозно володіє передніми лапами, а в її рухах є щось мавп'яче. Рухливими пальцями передніх лап нутрія розчісує густе хутро і допомагає собі при поїданні гілок, трави.

Середня маса дорослого звірка — 5—7 кг, але може бути 9—10 кг і більше. Довжина тулуба — 45—60 см, хвоста — 25—30 см. Самці значно більші самок. Живе звірок 6—8 років. Статева зрілість настає в 3—4 міс. Самці статевоактивні цілорічно. В самок охота проявляється через кожні 24—33 дні. Малят виношує 126—137 днів. За рік приносить два помети, в кожному по 5—7 щенят. Малеча народжується зрячою, з густим хутром, зубами, здатна відразу плавати, а через дві доби їсти те, що й дорослі.

Підсисний період триває 40—45 днів, тому відлучати молодняк доцільно на 45—50-й день, що сприяє розвитку нової вагітності. Для розведення нутрію вигідно утримувати 3—4 роки. Племінних самців, вагітних і молодих самок, що прийшли в охоту, утримують окремо. За належних умов годівлі, догляду, утримання самець здатний осіменяти 10—14 самок. Для покриття самку підсаджують на кілька годин до самця. Після щеніння роблять це з першого по п'ятий день. Повторно підсаджують самку на 24-й (після першої підсадки) день або ж після щеніння. При цьому підсадку провадять протягом тижня.

Способи утримання нутрій залежать від клімату, місцевих умов і майстерності звірівника. В присадибних господарствах є три основних способи утримання: у відкритих, переносних і закритих приміщеннях (влітку — просто неба, взимку в хліві). В південних районах доцільно використовувати клітки з басейнами (можна з ванночками). Там, де суворі зими, звірків тримають або весь час в теплому хліві, або в переносних клітках, котрі влітку ставлять на відкритих майданчиках. Клітки для нутрій бувають одно-, дво- і триярусні. Одноповерхова клітка має теплий дощатий будиночок, що з'єднаний з сітчастим вигулом (див. рис. 1). Для дорослого звірка площа будиночка — 0,5 вигула — 1,2 квадратного метра. В будиночку є дві камери: ближча до вигулу кормова і дальня — гніздова. Будиночки для дорослих і молодняка відрізняються лише розмірами отвору в стінці між гніздовою і кормовою камерами. Для дорослих — це отвір 20×20 см, молодняка — 20×30 см. Будиночок зсередини облицьовують сіткою, щоб звірки не гризли дощок. В ньому повинна бути тепла і суха підстилка. Коли холодно, стінку будиночка і дах слід утеплити соломою, тирсою, ганчір'ям. Дехто ставить будиночки в утеплений хлів, в стіні якого є отвір і вигул зовні будівлі. Отвір, через який з'єднується будиночок і вигул, перекривають заслінкою. Таким чином, звірок знаходиться в теплому приміщенні, а в погожу днину може вийти на повітря в сітчастий вигул.

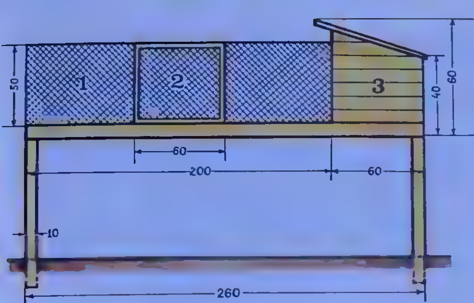
Вигул — прямокутний ящик з пруткового каркасу, обтягнутого сіткою з розміром чарунки не більше 30×30 мм, або з дерев'яних брусків, з середини також обтягнутих сіткою.

Будиночок і вигул слід підняти над землею, щоб під ними було зручно прибирати (див. рис. 2).

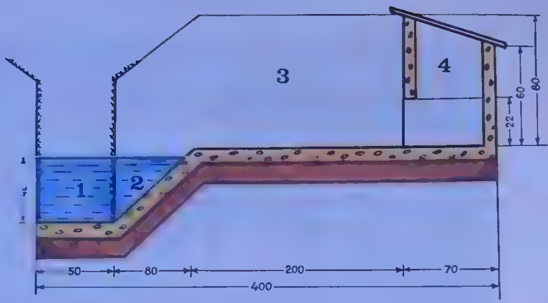
Взимку нутрії можуть обійтися без води, а влітку, коли спека, їм необхідно купатися. Для цього можна обладнати бетонований басейн або поставити переносні клітки на березі струмка, озера, річки чи використовувати тазик, корито, ночви.

Племінна робота забезпечується цілорічним або сезонним розмножуванням звірків. До парування молодих самок вперше краще пускати групами по чотири-шість голів з одного помету віком не молодше 6 міс і масою не менше 3 кг. Самця добирають на 2—3 міс старше. Деякі аматори застосовують сімейний спосіб розведення звірків, ретельно добираючи самок в групи за віком, масою і поведінкою. Важливо, щоб кілька самок вживалися разом, не зчиняли бійок. До них підсаджують самця, достатньо активного, без зайвої агресивності. Приплід одержують двічі: в січні-березні та в липні-серпні.

Годують нутрій, в основному, рослинними кормами з тваринними, вітамінними, мінеральними та іншими добавками. На волі звірок поїдає пагони і кореневища рогози, очерету, гілки верби, тополі, листя і стебла лободи, подорожника, конюшини, кропиви. Все це можна давати нутріям і вдома. До раціону поголів'я включають ті ж корми, що й сільськогосподарським тваринам: траву, сіно, буряки, моркву, брукву, картоплю, концентровані корми (зерно, макуху, комбікорм). Концентрати можна замінити харчовими відходами: залишки каш, супів, скоринки хліба, очистки картоплі тощо. Доцільно згодовувати нутріям корми тваринного походження, молоко збиране і незбиране, сироватку, рибу, переварені і додані до мішанок субпродукти, кров, м'ясо-кісткове бо-

Клітка з сітчастим вигулом і дерев'яним будиночком (розміри в см): 1 — вигул, 2 — дверці вигула, 3 — будиночок.

Стаціонарна наземна клітка (розмір в см): 1 — канал, 2 — басейн, 3 — вигул, 4 — будиночок.

рошно, молюски. Дають звіркам мінеральні та вітамінні корми: кухонну сіль, крейду, дріжджі, пророщену зелень. Досвід показав, що звірки більше полюбляють зволожені сумішки, а зерно краще молоти і згодовувати печений хліб. Вагітні самки мають підвищений апетит. В цей час їм дають повноцінні, якісні і легкозасвоювані корми. В першій половині вагітності молодій самці віком до 11 міс можна згодовувати (грамів на добу): буряків — 350, концентратів — 170, макухи, гороху — 10, рибного борошна — 8, солі — 1,5, борошна трав'яного — 30. Буряки влітку замінюють свіжою травою. В другу половину вагітності кількість кормів збільшують: дорослим звіркам не набагато, а молодим — на 20—25%, оскільки вони ростуть.

Клітки і вигули слід обов'язково кожен день очищати. Гній складають в спеціально відведених місцях. Доцільно регулярно (навесні і восени) дезинфікувати територію ферми і обладнання 5%-ним розчином креоліну, лізолу або 2%-ним розчином формаліну.

Делікатеси з нутрії

М'ясо нутрії в багатьох країнах вважається делікатесом і його купують за цінами, вищими від яловичини. Від дорослої нутрії одержують 2,5—3 кг, а від молодняка 6—7-місячного віку — 1,6—2 кг м'яса. З нього можна приготувати холодні закуски, супи, інші смачні страви: нутрія тушкована, смажена, плов, шашлик, котлети, биточки, зрази, смажену печінку, копчену ковбасу, зельц та ін.

М'ЯСНИЙ САЛАТ

М'ясо нутрії обсмажити у вершковому маслі до готовності у жаровні, додати сіль, цибулю, перець. Після охолодження з м'яса виймають кісточки і нарізають дрібними кубиками або смужками. Мариновані огірки нарізають на часточки і перемішують з м'ясом, додають майонез, сіль і лимонний або яблучний сік за смаком.

САЛЬТИСОН

2—2,5 кг м'яса нутрії, 2 кг свинячої голови, 6 зубців часнику, цибулина, 10 г приправи (петрушка, морква, селера), сіль і перець за смаком.

Підготовлену тушку нутрії і свинячу голову варити окремо у невеликій кількості води протягом 45—60 хв. Як тільки м'ясо починає легко відокремлюватися від кісток, його вийняти і нарізати на шматочки. Надалі використовувати лише бульйон від свинячої голови, а бульйон від м'яса нутрії злити. М'ясо нутрії залити свинячим бульйоном, додати розтертий часник, приправу і трохи підсмажену цибулю. Бульйону налити стільки, щоб заповнити простір між шматками м'яса. Все змішати і готовою масою набити пергаментний пакет. Обидва кінці пакета зав'язати і потім через годину-півтори варити, після чого пакет з сальтисоном затиснути між двома дощечками, затягти шпагатом і охолодити.

ГУЛЯШ

1 кг м'яса нутрії, 1,75 кг картоплі, 70 г томату-пюре, 200—300 г свіжих помідорів, 100 г цибулі, 100 г жиру, 1,5 г стручкового червоного перцю, 2 горошини запашного перцю, лавровий лист, 35 г кропу або 70 г зелені петрушки, сіль за смаком.

М'ясо помити, обсушити, нарізати кубиками, посолити, посипати меленим перцем, обсмажити на сковороді, посипати борошном, знову обсмажити, скласти у каструлю, підливати сік зі сковороди і тушкувати. На сковороді обсмажити цибулю, додаючи томат-пюре, знову обсмажити і додати до м'яса. Тушкуючи, до м'яса покласти м'яку частину стручкового червоного перцю, обшпарені, почищені і нарізані скибочками свіжі помідори та смажену картоплю; десь через півгодини — лавровий лист, запашний перець, і тушкувати під кришкою до готовності.

КОТЛЕТИ

Тушка нутрії, 250 г подрібненої яловичини (грудинки), сіль, булочка, 80 г борошна, яйце, 2 столові ложки молока, велика цибулина, зубець часнику, перець, панірувальні сухарі, масло.

З м'яса нутрії вийняти кістки і пропустити через м'ясорубку. Додати фарш з яловичини, намочену в молоці булочку, часник, підсмажену цибулю, яйце, перець. Із одержаної маси зробити ковбаски, обкачати їх у борошні, яйці і сухарях. Котлети умокнути з обох боків у розігріте масло і смажити.

НУТРІЯ, ЗАПЕЧЕНА З ЧАСНИКОМ

Зі спинки і окістів нутрії зняти плівку, обполоснути, натерти часником з сіллю, трохи поперчити і пекти.

НУТРІЯ З ГРИБАМИ

Тушка нутрії, сіль, 100 г масла, цибулина, 50 г сушених грибів, яєчний жовток, 30 г борошна.

Помиту тушку розрізати на порції. Кожну посолити і обкачати в борошні. У каструлі трохи обсмажити на маслі цибулину і покласти туди м'ясо. Підсмажити спочатку без додавання води, потім покласти гриби, попередньо замочені у невеликій кількості молока, підлити дві столові ложки води, і смажити до готовності або пекти в духовці.

НУТРІЯ, ЗАПЕЧЕНА НА РЕШІТЦІ

Невелика нутрія, 60 г масла, сіль, перець.

На шпичак міні-гриля наштрикнути тушку нутрії, міцно її обв'язати, посолити і облити розігрітим маслом. Під час смаження тушку поливати жиром, що стікає під решітку.

Будинок із нічого

Уважно стежу за публікаціями у вашому журналі. Особливо цікавлять мене матеріали про будівництво та ремонт дачних будиночків. І ось яку закономірність я встановив: ваші рекомендації з будівництва розраховані на людей, які можуть «пробити», вкрасти чи іще якось роздобути будматеріали. Такі методи — не для чесної людини.

Справді, де зараз, коли стоїть проблема Чорнобиля, можна придбати цеглу, цемент, дошки?.. А ви даєте проекти будинків, на зведення яких потрібні саме ці будматеріали. А вони ж ідуть із загальнодержавної кишені. А це значить, що не одержать ці матеріали люди, які стоять у черзі на квартири, діти, що вчаться в аварійних школах, афганці й чорнобильці.

У нас під Полтавою саме ті, хто має чудові квартири в місті, набудували тисячі дач за вашими рекомендаціями — там і кухня на першому поверсі, і гараж, і підвал, і душ, і ванна.

А в цей же час на З'їзді народних депутатів обманюють народ, заявляючи, що в країні не вистачає будматеріалів.

Чому б вам не розповісти, як збудувати будинок із нічого, з місцевих матеріалів — глини, піску, очерету? Як своїми руками виготовити будівельні матеріали і збудувати елементарний дачний притулок?

Ми, наприклад, придбали в селі глиняну розвалюху. Як її відремонтувати, що зробити, щоб вона не розвалилася зовсім? Можливо якось можна підкопати стіни й підсипати фундамент з глини чи піску? Як замінити окремі стойки, що прогнили? Як виготовити простий земляний погріб, а не цегляний підвал, як ви пропонуєте? Як зробити душ з очерету й старої діжки? І не посміхайтеся скептично нашій наївності. Ми не вміємо красти і діставати. Та й нема за що.

К. І. ПЕТРУНЯ,
314002, м. Полтава, вул. Фрунзе, 90. кв. 60

ВІД РЕДАКЦІЇ. Цікавий лист. З одного боку ніби й правильно людина мислить, а з другого? Давайте поміркуємо разом. Редакція знайомить читачів з оригінальними проектами, які розраховані на людей середнього достатку, допомагаємо їм у виборі майбутньої оселі (першочергово в селі, а не на дачі), пробуджуємо в них почуття до непересічного на відміну від будинків-близнюків, що, на жаль, заполонили наші села й міста. Мабуть, скористається цими проектами і злодюга, та це вже компетенція і обов'язок правоохоронних органів. Сім'я ж, як правило, будує раз за своє життя і хоче мати добротний дім.

Ми друкуємо проекти, створені архітекторами, які розраховують їх не на мільйонерів, а проектують, виходячи із загальносоюзних стандартів на будівельні матеріали, які втім завжди можна замінити на місцеві (цеглу, скажімо, на саман). А в тому, що будматеріалів не вистачає, винні, мабуть, не дачники, а відомства, які повинні ці матеріали випускати у достатній кількості.

Що стосується звинувачень у тому, що журнал публікує матеріали, аби задовольнити смаки заможних громадян, то нагадаємо, що за півтора року існування в «ДСГ» було опубліковано статті про те, як виготовляти будматеріали із скопу і костриці, блоки з саману, цеглу-сирець, як реставрувати стару хату. (Незабаром знову планується подібна публікація). Поставлені вами та й іншими читачами проблемні теми будуть висвітлюватися в «ДСГ».

Одночасно звертаємося до читачів. Допоможіть, будь ласка, консультаціями з питань, які підіймає у своєму листі тов. Петруня. Вони актуальні і для інших забудовників. Ось чому надсилайте їх також і до редакції. Ми їх згрупуємо і подамо в журналі.

Щоб поліпшити житлово-побутові та господарські умови, іноді доводиться реконструювати стару селянську садибу. Про те, як це зробити з найменшими втратами, ми розповімо на прикладі переобладнання садиби, характерної для Полісся. Вона складається з житлового будинку, хліва, стодоли (клуні), погреба, криниці. Усі споруди розташовані по периметру ділянки зі сходу, заходу й півночі (рис. 1). Це справляє враження великого простору всередині ділянки.

Під час переобладнання садиби господарі намагалися максимально зберегти зовнішній вигляд усіх споруд. Реконструювали їх лише всередині.

Будинок має кімнату, кухню, прибудовану веранду й горище (рис. 2). Його план залишився без змін. Зовні очистили дерев'яні бруси стін, обробили їх хімічними речовинами від шкідливої дії комах та гниття. Щілини законопатили мохом. Стіни обшили з обох сторін дошками.

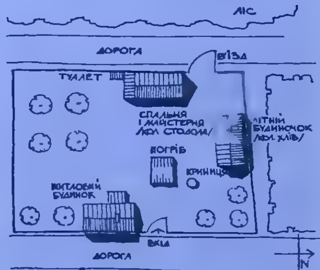

Рис. 1

Рис. 2

ОНОВЛЕННЯ ПОЛІСЬКОЇ САДИБИ

Стару підлогу переклали заново, замінивши лаги і законсервувавши її толлю. Потім на неї поклали теплоізоляцію із пресованої скло-шлаковати, а зверху настелили нову підлогу (рис. 3).

Щоб на горищі можна було влаштувати жилу кімнату, на дошки старої стелі поклали теплоізоляцію з пінопластових плит, настелили нові дошки і вкрили їх листами ДВП (оргаліту). Так утворилася підлога жилої кімнати. (Знизу стелю будинку підшили новими дошками). Стіни новоутвореної кімнати збудували так: між кроквами заклали теплоізоляцію з скло-шлаковати або пінопласту. Крокви зашили сосновими дошками, а зверху дощок — фанерою. На кухні зробили східці — драбину на одному стовпі (рис. 4). Вхід на горище зачиняється лядою. Оскільки горище не опалюється, то як житло воно використовується лише влітку. Взимку східці на горище використовують як полиці.

Будинок опалюється кухонною піччю. Крім того, в кімнаті збудували камін з цегли і облицювали його каменем. Комин каміна спільний з піччю.

Хлів перетворили у велике одно-просторове приміщення з двома спальними горищами-«вишками» (рис. 5). Піддашшя утеплили і обшили дошками.

Збудували піч і камін, вистелили підлогу. У коробки старих дверей вставили віконні рами. Збудували сходи на «вишки».

Клуню (стодолу) розділили на три частини: майстерню, гараж і літню спальню. Стіни спальні обшили дошками. Колишній хлів та стодолу електрифіковано.

Плануючи садову ділянку, господарі намагалися зберегти характерні риси народної архітектури. Це помітно у зовнішньому оформленні будинків. Огорожу, браму, хвіртку, оздоблення криниці вони також виконали у традиційному стилі.

М. БАРАНОВСЬКИЙ

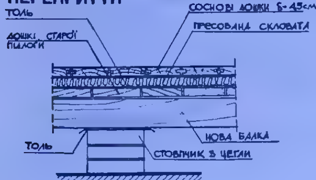

Рис 3

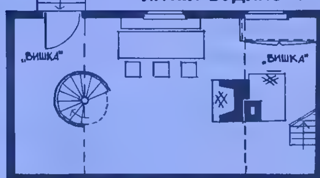

Рис. 5

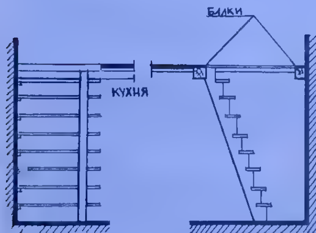

Рис. 4

Рис. 6

Служба взаємодопомоги

Шукаю організацію або приватну особу, яка б виготовила на моїй дачній ділянці вітроелектродвигун.

Г. А. ЧЕСЛАВСЬКИЙ,
ветеран війни і праці, 252033,
Київ, вул. Тарасівська, 2, кв. 37

У себе на ділянці викопав ставочок 7×7 м завглибшки 1—2 м. Кинув туди мальків коропа, але взимку вони загинули. Тепер зарибнив ставок карасями, та не знаю, чи виживуть. Може, хтось поділиться своїм досвідом. Зокрема, чекаю відповіді на такі запитання: чи треба з'єднувати мій ставочок з озером для обміну води? Чи треба кидати у воду залишки хліба? Як бути з водоростями? На зиму ставлю у воду сніп очерету — чи досить цього для доступу повітря?

І. О. БУТЕНКО,
244034, м. Суми,
пр. Космонавтів, 24, кв. 84

Служба взаємодопомоги

Прошу розповісти в журналі про таку хворобу яблунь та груш: стовбур у цілому сіро-зелений, але місцями кора почорніла. Якщо її здерти, видно мертву, суху деревину. Що робити?

Ю. І. ДУБРОВІН,
285703, Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, с. Ланчин

Чорний рак плодових

Згідно з описом найбільш вірогідним є ураження стовбура дерева чорним раком плодових культур. Від цієї хвороби дерева частіше терплять тоді, коли після морозної зими настає посушливе літо.

Найбільше хворіють дерева, пошкоджені механічним шляхом, сонячними опіками, морозами, ослаблені внаслідок поганого догляду. Уражується штамб, гілки, плоди, листки і квітки.

Зимує збудник чорного раку на корі гілок у муміфікованих плодах, на листках та в ураженій корі.

Заходи боротьби. Треба боротися проти шкідників та хвороб, які пошкоджують кору, деревину, листки, плоди і цим ослаблюють дерева. Восени перед похолоданням і рано навесні необхідно білити штамби й основи скелетних гілок 20%-ним вапняним молоком, щоб запобігти сонячним опікам кори й деревини. Збирати й знищувати гнилі плоди. Гілки, уражені чорним раком, зрізати й спалювати. Рано навесні, до початку сокоруху, зачищати рани на штамбі й скелетних гілках і замазувати їх сумішшю свіжого коров'яку з глиною у співвідношенні 1:1.

Обприскувати дерева 1%-ною бордоською рідиною (100 г мідного купоросу і 100—120 г гашеного вапна, тут і далі витрата препарату наводиться з розрахунку на 10 л води), або хлорокисом міді (30 г).

Ю. ЯНОВСЬКИЙ,
зав. відділом захисту рослин Мліївського НДІ садівництва Лісостепу УРСР ім. Л. П. Симиренка

Кілька корисних порад

Надіслав у своєму листі **В. В. МАНУЙЛЕНКО** з села Бубнова Волочиського району, що на Хмельниччині. Пропонуємо їх вашій увазі.

ЯК ЗВЕСТИ МАЛИНУ?

Ділянку заполонила малина, яку звести ніяк не можна.

Навесні зрубайте малину і скопайте ділянку, викидаючи при цьому викопане коріння. Після копання одразу ж густо засійте її гречкою, ретельно заскородьте і полийте. Через 3—4 дні гречка зійде і покриє всю площу своїм рясним листям. Під таким килимом малина не зможе прорости. Коли гречка зацвіте й поляже — скосіть її, землю знову перекопайте і ще раз засійте гречку. Так ви позбудетеся не лише малини, а й пирію та інших багаторічних бур'янів.

КОНКУРЕНТИ

Одні рослини ростуть біля других «із задоволенням», а по сусідству з іншими ледь животіють або й взагалі засихають. Гублять їх сусіди. Тому рекомендуємо: не садіть яблуню біля черешні; клена біля садових культур. У місці, де росла яблуня, будуть добре рости вишня, слива, черешня і навпаки.

НЕ УСЯКЕ МІСЦЕ — СВЯТЕ

Часто трапляється так: посадив садівник яблуню у певному місці, а вона засохла, посадив там же другу — засохла й та, посадив третю — та ж історія. І удобрює той садівник те місце, і що не робить, а вони гинуть та й годі. Мабуть не треба у такому випадку бути впертим і намагатися перебороти природу. Справа в тому, що існують такі місця, на яких через близькість води, дію магнітного поля землі, інші явища дерева не ростуть. Посадіть у такому місці кущі смородини чи агрусу, якщо й вони загинуть, то вирощуйте там городні культури.

КОЛИ НАЙКРАЩЕ ОБРІЗАТИ ДЕРЕВА?

Я роблю це тоді, коли вже з'явилося листя. Зрізи о цій порі заростають на очах.

Найкраще щепити дерева щойно зрізаними живцями у похмуру погоду.

Тоді ж найкраще викопувати дички, щепити їх у хаті й висаджувати на городі.

У мене в саду є ранній абрикос. Коли плоди достигають, вони починають гнити на дереві і обпадають. Порадьте, що робити?

М. І. КРАВЦОВА,
332341, Запорізька обл., Приазовський р-н, с. Нововасилівка, вул. Астраханська, 9

Чекаю поради від досвідчених городників, як рятувати огірки. На листках з'являються жовті плями, вони сохнуть і скручуються.

Л. Д. ГОРІНА,
348706, Луганська обл., м. Стаханов, вул. Воровського, 9

У мене на садовій ділянці п'ятий рік росте черешня Дрогана жовта. Торік на кінцях молодих пагонів почало чорніти та скручуватись листя. У цьому році картина повторюється. Крім того, на висоті 10—12 см від поверхні грунту почалося інтенсивне виділення глею, яке поширюється вгору по стовбуру. Що це за хвороба і як з нею боротися?

Г. О. КАРПЕНКО,
315500, Полтавська обл., м. Лубни 5, 4 пров. Р. Люксембург, 16

Може, хтось з читачів поділиться досвідом, як сушити абрикоси, щоб вони зберігали природний колір і були приємні на смак.

Н. К. ДУХНОВА,
349929, Луганська обл., м. Новодружеськ, вул. Чехова, 32, кв. 4

Якось мій товариш приніс гілочку квітучого бузку. У цьому не було б нічого дивного, якби не те, що трапилось це 30 грудня. Як можна цього добитись, товариш не знав, йому цю гілочку теж подарували. Може, хтось знає, що треба зробити, щоб бузок зацвів у грудні?

Б. С. ДАНИЛОВ,
258450, Черкаська обл., м. Кам'янка, вул. Декабристів, 7, кв. 10

Може, хтось поділиться досвідом, як робити ізюм?

Ф. І. ЧЕРНИШ,
330063, м. Запоріжжя, вул. Леніна, 42, кв. 60

Як боротись з такою хворобою яблунь: листки стають темно-червоні або бурі, скручуються, а потім обсипаються. У нас дехто через це вирубує яблуні.

А. В. ВАРАВА,
349140, Луганська обл., м. Перевальська, а/с № 8

Хочу придбати

...японського перепела.

О. Н. Ліцис,
252060, м. Київ, а/с 43

...садивний матеріал винограду, малини.

В. Д. Захарков,
332302, Запорізька обл.,
м. Мелітополь-2,
вул. Орджонікідзе, 106

...каркас металевий під скло для теплиці на 400 квадратних метрів.

І. П. Харабара,
275009, Чернівецька обл.,
Сокирянський р-н,
с. Кулешівка

...насіння огірків Каскад, ДВ-27; пристрій для виготовлення металевої сітки.

В. М. Пропуда,
245529, Сумська обл., Охтирський р-н,
с. Старо-Іванівка

...міні-трактор.

Л. С. Сторчак,
292091, Львівська обл.,
Пустомитівський р-н,
с. Сокільники,
вул. Весела, 6, кв. 7

...яйця або молодняк фазанів сріблястих, павичів.

С. В. Бенчук,
265700, Ровенська обл.,
Ровенський р-н, с. Руда-Красна

...яйця курей кохінхін.

П. А. Грушинський,
281456, Хмельницька обл.,
Летичівський р-н,
с. Голенищево

...саджанці персика Київський ранній, ломиносів, троянд.

О. В. Борисенко,
315720, Полтавська обл.,
м. Карлівка,
пр. Мічуріна, 65

...молодняк ондатри.

Г. Г. Жовтий,
314016, м. Полтава,
пров. Автомобілістів, 3

...садивний матеріал слив Волошка, Адмірал Нахімов; абрикосів Київський ананасний, Ботсадівський, Березняківський, Мелітопольський чорний; персиків Дружба, Рум'яний, Осінній сюрприз, Лісостеповий ранній; хурми Віргінська, Росіянка (міжвидовий гібрид); глоду одноматочкового (з махровими білими, рожевими, червоними квітами) Арнольда, Максимовича, Бретшнейдера, м'якого, великоколючкового.

А. В. Лабі,
281647, Хмельницька обл.,
Городоцький р-н,
с. Пільний Олексинець

...овець романівської та кіз зааненської порід.

Г. Т. Дейнега,
255135, Київська обл.,
Васильківський р-н,
с. Рославичі

...зааненських кізок.

В. М. Бранець,
283830, Тернопільська обл.,
Збаразький р-н, с. Базаринці

...садивний матеріал лікарської багаторічної трав'янистої рослини з родини айстрових — ехінацеї пурпурової.

О. Л. Парубець,
323300, Дніпропетровська обл.,
м. Межова, вул. Колгоспна, 41

...садивний матеріал ялівцю звичайного, чорноплідної малини Кумберленд.

А. М. Співак,
258530, Черкаська обл.,
м. Городище,
вул. Чапаєва, 20

...садивний матеріал лимона Майєр, карликового мандарина, помідорів Гібрид 1 Тарасенка, Гібрид 2 Тарасенка.

Р. І. Заклінський,
285100, Івано-Франківська обл.,
м. Галич, вул. Д. Галицького, 52

...садивний матеріал картоплі Адретта, Ласунок; соняшнику, гарбуза посудного.

Л. О. Зінова,
320103, м. Дніпропетровськ,
вул. Островського, 44

...живці груш, черешні.

Н. В. Томарьова,
315326, Полтавська обл.,
м. Кременчук,
вул. Московська, 37, кв. 112

...садивний матеріал суниці садової Барон Солемахер, полуниці Бардурелла Марала, груші Отечественная, яблуні Рояль ред Делішес, черешні Принцеса Гортензія.

В. В. Яворський,
288600, Вінницька обл., м. Бар,
вул. 50-річчя Жовтня, 30, кв. 46

...садивний матеріал горіха фундук, персика Київський ранній, груші спурової Мелліна, черешні Дрогана жовта, Гедельфінген.

О. М. Гончар,
281093, Хмельницька обл.,
Славутський р-н, м. Нетішин,
вул. Михайлова, 6, кв. 3

Дім сад город
1990 11

У номері:

«Дом, сад, огород» (на украинском языке).

Ежемесячное приложение к журналу Государственного агропромышленного комитета Украинской ССР «Сельские горизонты»

№ 11, ноябрь, 1990 г.
Издается с 1989 г.
Киев, издательство «Урожай»
Адрес редакции 252054, Киев-54, ул. Павловская, 11-г, тел. 216-05-40
Комбинат печати издательства «Радянська Україна», 252047, Киев-47, проспект Победы, 50

Здано до набору 20.09.90. Підписано до друку 24.10.90. Формат 60X90 1/8. Папір офсетний № 1. Офсетний друк. 2,5 умовн. друк. арк. 12 умовн. фарб.-відб. 3,6 обл.-вид. арк. Тираж 300 150 прим. Зам. 0147. Ціна 40 к.

Адреса редакції: 252054, Київ-54, вул. Павлівська, 11-г, тел. 216-05-40
Комбінат друку видавництва «Радянська Україна», 252047, Київ-47, проспект Перемоги, 50.

Хочу придбати

...яйця або молодняк курей порід брама, кохінхін, цесарок.

А. В. Ігнатенко,
260125, Житомирська обл.,
Коростенський р-н, ст. Омелянівка,
вул. Дружби, 3

...садивний матеріал кизилу.

М. Д. Буркацька,
315229, Полтавська обл.,
Ново-Санжарський р-н,
с. Малячка (Низ)

Грудень

ПН	ВТ	СР	ЧТ	ПТ	СБ	НД
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Наш календар

Пізньої осені

До початку передзим'я всі городні справи в основному завершено. Спорудн закритого грунту — теплиці й парники — потрібно обробити розчином хлорного вапна (400 г вапна на 10 л води, настояного протягом 2—4 год). Якщо у парниках передбачається дорощувати цвітну капусту, дезинфекцію варто закінчити за 10—12 днів до закладання рослин у парник.

Після дезннфекції покрівлю зсередини теплиці, стелажі та інвентар промивають гарячою водою. Грунт дезинфікують, трохи підсипають його і висаджують цибулю, петрушку, селеру, ревінь, спаржу для вигонки зелені.

Деякі городники восени, після остаточного збирання врожаю в теплиці, знімають рами, просушують і ховають їх. Відкритий тепличний грунт просочується дощовою вологою, припорошується снігом. За таких умов у ньому протікають ті самі процеси, що й у відкритому грунті, отже, грунт самоочищається, тому відпадає потреба періодично міняти його.

У багатьох початківців виникає питання: як зберегти цибулю до нового врожаю? Її можна тримати у погребі. Якщо сплести з неї вінки або покласти у вузькі марлеві торбинки і підвісити, вона непогано зберігається навіть при високій вологості повітря.

Дехто практикує зберігати цибулю у земляній траншейці. Для цього підбирають місце, де взимку буває побільше снігу, а навесні не підтоплюється поверхневими водами, викопують траншейку глибиною 2—3 штики лопати, ставлять ящик з цибулею, накривають мішковиною і засипають землею. Зверху траншейку вкривають толем або клейонкою, щоб не потрапляла волога, а потім ще й тонким шаром гички для затримання снігу. Перед закладанням на зберігання і після виймання навесні цибулю треба добре просушити.

Зараз є можливість продумати плани сівби овочевих культур на наступний рік, обновити їхній асортимент, прикинувши і економічний ефект, подбати про насіння.

А. КАПІТУЛЬСЬКА, агроном

У саду

Закінчують перекопування міжрядь, обробіток пристовбурних смуг і внесення добрив. Знімають і спалюють гнізда білана жилкуватого, золотогуза, знищують яйцекладки непарного шовкопряда. Обчищають відмерлу кору на штамбах і скелетних гілках, білять їх вапном проти сонячних опіків. Продовжують обв'язувати молоді дерева, щоб запобігти пошкодженню їх гризунами. На півдні республіки до замерзання грунту проводять вологозарядкові поливи.

Період відповідальний

У тваринництві розпочався стійловий період, зимівля. Незатишно стало на дворі, холодно, сиро, так і тягне до тепла, в хату. В таку передзимову пору на фермі основна турбота, щоб тваринам у хліві було тепло і ситно. Дехто вважає, що худоба все стерпить. Однак вона, як і людина, страждає від холоду, протягів, недоїдання. Все, що не було зроблено по господарству, слід негайно надолужити. Замазати щілини, вставити подвійні рами. Якщо в пташнику не закладено на земляну підлогу глибоку підстилку, засипають її шаром сухого піску, а зверху соломою. Щоб у приміщенні завжди було сухо, на стару вологу підстилку накидають свіжу.

Перед постановкою на зимове утримання обов'язково приводять в порядок копита тварин. Для кожної з них корисний рух, що посилює кровообіг. Худоба, яка застоялася, нерідко страждає хворобами ніг, особливо копит. Весною вона погано пастиметься і не наїдатиметься. Через це бичок втрачає за пасовищний період 20—30 кг маси свого тіла. В стійловий період тварин випускають на прогулянку. Затворне утримання діє згубно на поголів'я, особливо кіз та свиней.

З початком зими згодовують солому. Оскільки це корм мало поживний, використовують його для надання раціону бажаного обсягу. Солому корисно згодовувати для підтримання нормальних процесів травлення при великих даванках водяннстих кормів тощо. Для підвищення поживності соломн, поліпшення запаху, смаку використовують різні способи підготовки її до згодовування. Солому подрібнюють, закладають у місткість, поливають теплою солоною водою. Корисно додати до неї комбікорм або зернові відходи, різані коренеплоди. Місткість накривають і залишають на добу. Солома з добавками пропарюється, і худоба її охоче поїдає.

40 к.
Індекс 74142

Розводьте нутрій!

Нутрії — невеликі й досить невибагливі звірки. Але користь від них в особистому господарстві — велика.

Утримувати нутрій не важко, адже вони не потребують капітальних споруд, а раціон їх складається в основному із коренеплодів і трав. Детальну консультацію, як утримувати нутрій, дають заготівельні пункти споживчої кооперації.

Вирощених нутрій або їх шкурки ви можете здати на ці ж заготівельні пункти.

Шкурки та живі нутрії приймаються без обмежень, ціни на них — згідно з прейскурантом.

УКООПРЕКЛАМА

ISSN 0236-6369